

AIZSARGĀJAMĀ
DENDROLOGISKĀ STĀDĪJUMA
“Stelpes “GRAŠI”
dendroloģiskie stādījumi”

NOVĒRTĒJUMS UN PRIEKŠLIKUMI PAR ĪADT
AIZSARDZĪBAS REŽĪMA MAIŅU

Pasūtītājs: Dabas aizsardzības pārvalde

Izpildītājs: SIA “LABIE KOKI eksperti”

Izpētes objekts: “Grašu” māju dendroloģiskie stādījumi atrodas Stelpes ciemā, Vecumnieku novadā, Zemgalē. Stelpe atrodas Vecumnieku novada vidienē, raksturīgajā Zemgales lauku ainavā, dominē viegli viļņots reljefs. “Grašu” māju stādījumi ir valsts nozīmes dabas piemineklis – dendroloģiskais stādījums.

Izpētes laiks: 2018.gada 7. oktobris

Iesaistītie eksperti:

Jolanta Kriviņa, Ainavu arhitekte (sērija PD E Nr.2104);

Kristīne Zikmane, ainavu arhitekte (Sērija PD E Nr. 3415);

Laura Mazule, Latvijā kvalificēta arboriste (KAB Nr. 085273), Latvijas Kokkopju – Arboristu biedrības valdes locekle; profesionālais maģistrs vides aizsardzībā un vides inženiera kvalifikācija (Sērija PD E Nr. 3275); Ainavu arhitekte (Sērija PD E Nr. 1711);

Maija Medne, Latvijā kvalificēts arboriste – kokkope (apliecības sērija KAB Nr. 068981), bioloģe, LR sertificēta sugu un biotopu jomas eksperte (sertifikāta Nr. 102); Latvijas Dendrologu biedrības sertificēta dendroloģe (sertifikāta Nr. 011).

Saturs

Ievads.....	4
1. Normatīvie akti.....	5
1.1. Attīstības plānošanas dokumenti un vietējās pašvaldības saistošie noteikumi.....	5
1.2. Ministru kabineta noteikumi.....	6
1.3. Latvijas Republikas likumi.....	9
1.4. Starptautiskās saistības un Eiropas Savienības noteiktās prasības.....	12
2. Teritorijas raksturojums.....	14
2.1. Atrašanās vietas raksturojums.....	14
2.2. Vēsturiskā attīstība.....	14
2.1. Zemes vienību raksturojums un piederība.....	15
3. Teritorijas novērtējums.....	16
3.1. Ainavas novērtējums.....	16
3.2. Svešzemju sugu stādījumu/dendroloģisko vērtību raksturojums – koku novērtējums..	17
3.3. Dabas vērtību novērtējums.....	19
4. Aizsargājamo dendroloģisko stādījumu robežu izvērtēšana.....	20
4.1. Vēsturiskais un kultūrvēsturiskais novērtējums.....	20
4.2. Ainavas novērtējums.....	20
4.3. Dendroloģiskais novērtējums.....	20
4.4. Sugu un biotou eksperta novērtējums.....	21
5. Rekomendācijas dabas vērtību saglabāšanai ilgtermiņā.....	22
Bibliogrāfija.....	24
Attēlu saraksts.....	27
Pielikumi.....	28

Ievads

Valsts nozīmes dabas pieminekļa – dendroloģisko stādījumu Stelpes “Graši” novērtējums sagatavots, pamatojoties uz 2018. gada 18. jūnijā noslēgto līgumu Nr. 7.7/231/2018 starp **Dabas aizsardzības pārvaldi** un **SIA “LABIE KOKI eksperti”**. Šī līguma ietvaros paredzēts izstrādāt novērtējumu astoņiem dažādiem Latvijas dendroloģiskajiem stādījumiem – Brenguļu Čiekuržu, Briežmuižas lapegļu, Kalētu Mežaparka, Sāvienas baronu kapu, Stelpes “Grašu”, Stelpes “Izteku”, Stelpes “Timuku” un Tukuma “Lauksargu” dendroloģiskajiem stādījumiem un diviem potenciāli aizsargājamiem dendroloģiskajiem stādījumiem – Kazdangas muižas parkam un Popes muižas parkam.

Novērtējums sastāv no ievada un 5 nodaļām, kas ietver 6 attēlus un 2 tabulas.

Pirmajā nodaļā apskatīti normatīvie akti, kas nosaka stādījumu aizsardzības statusu un regulē to darbību.

Otrajā nodaļā raksturota teritorijas atrašanās vieta, vēsturiskā attīstība un zemes vienību piederība.

Trešajā nodaļā analizētas dendroloģisko stādījumu ainaviskās un kultūrvēsturiskās vērtības, dots dendroloģiskais un dabas vērtību raksturojums un novērtējums.

Ceturtajā nodaļā atrodamas rekomendācijas dabas vērtību saglabāšanai ilgtermiņā.

Piektajā nodaļā veikta dendroloģisko stādījumu robežu izvērtēšana.

Novērtējums sagatavots uz 27 lapām un tam ir 5 pielikumi:

1. pielikums “Koku vērtēšanas kritēriji” uz 1 lapas;
2. pielikums “Dendroloģisko vērtību novērtējuma tabula” uz 4 lapām;
3. pielikums “Dižkoku uzmērīšanas anketa” uz 3 lapām;
4. pielikums “Dendroloģisko stādījumu plāns” uz 1 lapas;
5. pielikums “Sugu un biotopu eksperta atzinums Nr. MM102/16” uz 7 lapām.

1. Normatīvie akti

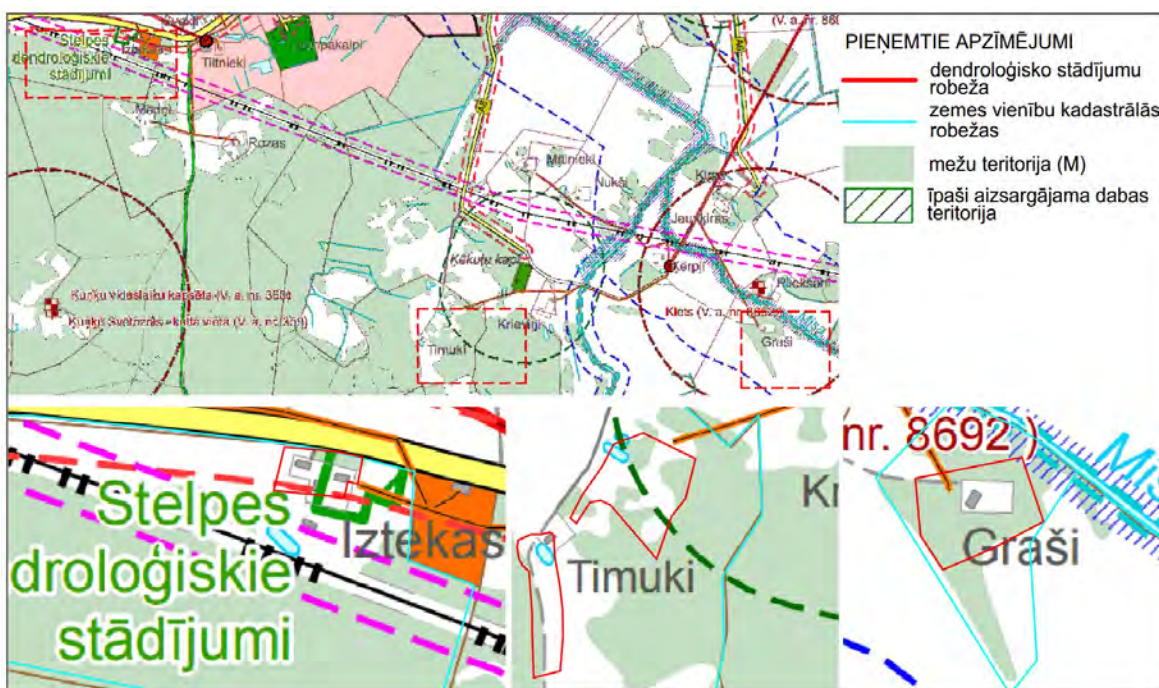
Šajā nodaļā apskatīti spēkā esošie normatīvie akti, kas nosaka un regulē dendroloģisko stādījumu teritorijas statusu un darbības tajā.

1.1. Attīstības plānošanas dokumenti un vietējās pašvaldības saistošie noteikumi

Teritorijas plānojums - Vecumnieku novada teritorijas plānojums, izdošana 2013. gads.

Teritorijas plānojums ir vietējās pašvaldības teritorijas attīstības plānošanas dokuments, kurā noteiktas prasības teritorijas izmantošanai un apbūvei, tajā skaitā funkcionālais zonējums, publiskā infrastruktūra, teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi, kā arī citi teritorijas izmantošanas nosacījumi.

Vecumnieku novada teritorijas plānojumā, ko 2013. gadā ir izstrādājusi SIA "Grupa93", daļa "Stelpes "Grašu" dendroloģisko stādījumu" teritorijas ir atzīmēta kā meža zeme. Īpaši aizsargājamā dabas teritorija "Stelpes "Graši" dendroloģiskie stādījumi" saistošajos noteikumos netiek grafiski parādīta un tai netiek piemēroti īpaši noteikumi. No Vecumnieku novada Stelpē esošajiem 3 dendroloģiskajiem stādījumiem teritorijas plānojuma grafiskajā daļā atzīmēta tikai 1 teritorija, t.i., "Stelpes "Iztekas" dendroloģiskie stādījumi", skatīt 1.attēlu.

1.attēls "Vecumnieku novada teritorijas funkcionālais zonējums un ĪADT (2013.) shēma"

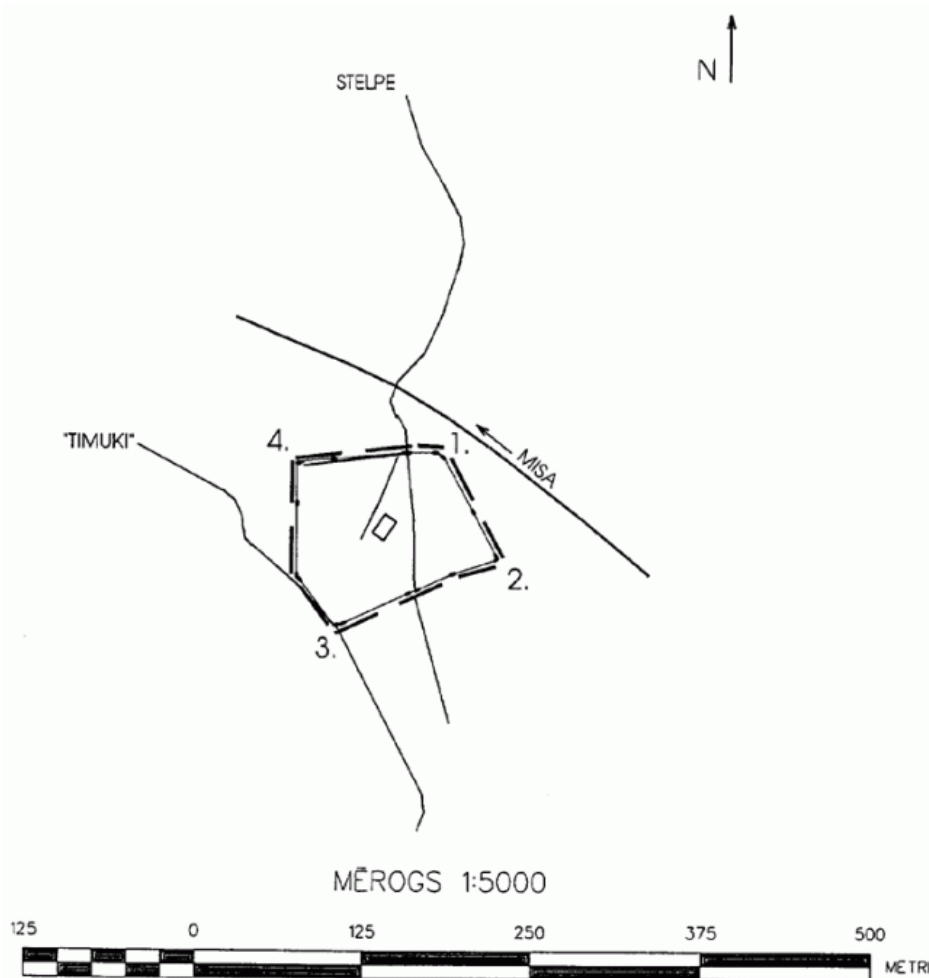
Vecumnieku novada ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2013.-2028. gadam.

Vecumnieku novada ilgtspējīgas attīstības stratēģijā 2013.-2028. gadam kā nozīmīgas apstādījumu teritorijas minēti lauku māju “Iztekas”, “Timuki” un “Graši” apstādījumi, kas ierīkoti no 1908. līdz 1912. gadam un, kur ir stādīti retu sugu koki.

1.2. Ministru kabineta noteikumi

Ministru kabineta 2001. gada 20. marta noteikumi Nr.131 “Noteikumi par aizsargājamiem dendroloģiskajiem stādījumiem”

Noteikumi nosaka 89 šādus dabas pieminekļus – aizsargājamus dendroloģiskos stādījumus. Ar šiem noteikumiem Stelpes “Graši” piešķirts dabas pieminekļa un aizsargājamo dendroloģisko stādījumu statuss. Šo noteikumu 12. pielikumā pievienota Stelpes “Graši” stādījumu shēma un robežu apraksts (skatīt 2. attēlu un 1. tabulu).

2.attēls “Stelpes “Grašu” dendroloģisko stādījumu shēma”

1.tabula

Stelpes “Grašu” dendroloģisko stādījumu robežu apraksts

Nr.p.k.	Robežposmu numurs pēc plāna	Pa kādiem plāna situācijas elementiem robeža noteikta
Vecumnieku novads. Stelpes pagasts		
1.	1-2	Uz ziemeļaustrumiem gar mitru pļavu Misas krastā

2.	2-3	Uz dienvidrietumiem gar saimniecības "Graši" laukiem
3.	3-4	Uz ziemeļrietumiem gar saimniecības laukiem
4.	4-1	Uz ziemeļaustrumiem gar saimniecības laukiem līdz sākumpunktam

Ministru kabineta 2000. gada 14. novembra noteikumi Nr. 396 "Noteikumi par īpaši aizsargājamo un ierobežoti izmantojamo īpaši aizsargājamo sugu sarakstu"

Šajos noteikumos tiek noteikts īpaši aizsargājamās sugas (sugu saraksts pievienots noteikumu 1.pielikumā) un ierobežoti izmantojamās īpaši aizsargājamās sugas sarakstu 2.pielikums).

Ministru kabineta 2003. gada 26.augusta noteikumi Nr. 474 "Noteikumi par kultūras pieminekļu uzskaiti, aizsardzību, izmantošanu, restaurāciju un vidi degradējoša objekta statusa piešķiršanu"

Noteikumi nosaka valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu uzskaiti, aizsardzību, izmantošanu un restaurāciju, kā arī kārtību, kādā tiek piešķirts vidi degradējoša objekta statuss.

Daļa dendroloģisko parku un stādījumu ir iekļauti kultūras pieminekļu sarakstā kā valsts nozīmes dabas pieminekļi; kā arhitektūras pieminekli var iekļaut objektus ar izcilu zinātnisku, kultūrvēsturisku vai izglītojošu nozīmi: nozīmīgas vietas – kombinētus cilvēka un dabas veidojumus (piemēram, pilsētu vēsturiskos centrus, ciemus, dārzus, parkus) un kultūrvēsturiskas cilvēka veidotas ainavas (līdz 19.gadsimtam ieskaitot) – teritorijas, kurām ir starptautiska vai nacionāla arhitektoniska, vēsturiska, estētiska un etnogrāfiska vērtība.

Ministru kabineta 2006. gada 21.februāra noteikumi Nr. 153 "Noteikumi par Latvijā sastopamo Eiropas Savienības prioritāro sugu un biotopu sarakstu"

Noteikumi nosaka Latvijā sastopamo Eiropas Savienības prioritāro sugu un biotopu sarakstu, kurš skatām noteikumu pielikumā.

Ministru kabineta 2010.gada 16. marta noteikumi Nr. 264 "Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumi"

Noteikumi nosaka īpaši aizsargājamo dabas teritoriju (ĪADT) vispārējo aizsardzības un izmantošanas kārtību, tajā skaitā pieļaujamos un aizliegtos darbību veidus aizsargājamās teritorijās, kā arī aizsargājamo teritoriju apzīmēšanai dabā lietojamās speciālās informatīvās zīmes paraugu un tās izveidošanas un lietošanas kārtību.

Noteikumi nosaka dendroloģisko stādījumu apsaimniekošanas nosacījumus.

Nosaka, aizsargājamās teritorijās aizliegtās darbības, ar konkrētiem izņēmumiem:

- nosaka, ka aizsargājami dendroloģiskie stādījumi ir izņēmums, un tajos drīkst izmantot citzemju sugas meža atjaunošanā un ieaudzēšanā.

Noteikumu 8.nodaļas prasības attiecas uz dabas pieminekļiem, tajā skaitā, uz aizsargājamiem dendroloģiskajiem stādījumiem.

Nodaļā (40.punkts) noteikts, kādas darbības ir aizliegtas dabas pieminekļa teritorijā:

- veikt darbības, kuru dēļ tiek bojāts vai iznīcināts dabas piemineklis vai mazināta tā dabiskā estētiskā, ekoloģiskā un kultūrvēsturiskā vērtība;
- iegūt derīgos izrakteņus, izņemot pazemes ūdens ieguvi personiskām vajadzībām;
- aizliegts: mainīt zemes lietošanas kategoriju, izņemot zemes lietošanas kategorijas maiņu aizsargājamās dendroloģiskajās stādījumos saskaņā ar normatīvajiem aktiem par parku ierīkošanu un apsaimniekošanu;
- aizliegts kurināt ugunsgrākus speciāli ierīkotām vietām.

Noteikumu 8.3. apakšnodaļa (48., 49., 50., 51. punkts) nosaka, ka pēc Dabas aizsardzības pārvaldes rakstiskas atļaujas saņemšanas atļauts:

- bīstamos kokus atļauts nocirst (novākt), ja nav citu iespēju novērst bīstamu situāciju (piemēram, apzāģēt zarus, izveidot atbalstus, izvietot norobežojošās barjeras un braukšanas ātrumu ierobežojošās zīmes);
- koku ciršana un dendroloģisko stādījumu atjaunošana atļauta saskaņā ar aizsargājamā dendroloģiskā stādījuma rekonstrukcijas projektu;
- aizsargājamā dendroloģiskajā stādījuma teritorijā pieļaujama infrastruktūras vai inženierkomunikāciju izbūve vai atjaunošana, kā arī ēku rekonstrukcija.

Ministru kabineta 2012.gada 2.maija noteikumi Nr. 309. “Noteikumi par koku ciršanu ārpus meža”

Noteikumi nosaka kārtību koku ciršanai ārpus meža, kādā kārtībā izsniedz atļauju koku ciršanai ārpus meža, metodiku zaudējumu aprēķināšanai par koku ciršanu pilsētas un ciema teritorijā, kā arī gadījumus, kad zaudējumu atlīdzība netiek noteikta.

Ministru kabineta 2012.gada 18.decembra noteikumi Nr. 935 “Noteikumi par koku ciršanu mežā”

Noteikumi nosaka galvenās cirtes un kopšanas cirtes kritērijus, maksimālo kailcirtes platību, koku ciršanas kārtību mežā, dabas aizsardzības prasības koku ciršanai, cirsmu sagatavošanas kārtību, kārtību, kādā izsniedzams apliecinājums koku ciršanai, un tā derīguma termiņu, kā arī nosaka koku ciršanas kārtību Baltijas jūras un Rīgas jūras līča krasta kāpu aizsargjoslā, lai īstenotu būvniecību, parku, mežaparku un lauksaimniecībā izmantojamās zemes ierīkošanu, kuras rezultātā platība tiek atmežota.

Ministru kabineta 2012.gada 18.decembra noteikumi Nr. 936 “Dabas aizsardzības noteikumi meža apsaimniekošanā”

Noteikumi nosaka vispārējās dabas aizsardzības prasības meža apsaimniekošanā, aprobežojumus aizsargjoslās ap purviem, bioloģiski nozīmīgu meža struktūras elementu

noteikšanas un saglabāšanas nosacījumus, saimnieciskās darbības ierobežojumus dzīvnieku vairošanās sezonas laikā.

Ministru kabineta 2012.gada 18.decembra noteikumi Nr. 940 “**Noteikumi par mikroliegumu izveidošanas un apsaimniekošanas kārtību, to aizsardzību, kā arī mikroliegumu un to buferzonu noteikšanu**”

Noteikumi nosaka mikroliegumu izveidošanas un apsaimniekošanas kārtību, to aizsardzību, kā arī mikroliegumu un to buferzonu noteikšanu, ja mikroliegums tiek izveidots kādā no īpaši aizsargājamām dabas teritorijām, papildus šiem noteikumiem piemērojamas normas, kas regulē īpaši aizsargājamās dabas teritorijas aizsardzību un apsaimniekošanu.

Ministru kabineta 2017. gada 20.jūnija noteikumi Nr. 350 “**Noteikumi par īpaši aizsargājamo biotopu veidu sarakstu**”

Noteikumi nosaka īpaši aizsargājamo biotopu veidu sarakstu, kā arī īpaši aizsargājamās meža, krūmāju un purvu biotopus raksturojošās pazīmes. Saraksts ar piezīmēm pievienots šo noteikumu pielikumā.

Ministru kabineta 2007. gada 24. aprīļa noteikumi Nr. 281 “**Noteikumi par preventīvajiem un sanācijas pasākumiem un kārtību, kādā novērtējams kaitējums videi un aprēķināmas preventīvo, neatliekamo un sanācijas pasākumu izmaksas**”

Noteikumi nosaka tiešo kaitējumu draudu gadījumus un kārtību, kādā Valsts vides dienests organizē preventīvo pasākumu veikšanu. Tāpat tiek noteikti sanācijas mērķi un metodes, kārtība, kādā nosakāmi un veicami sanācijas pasākumi, un kārtība, kādā novērtējams kaitējums videi un aprēķināmas preventīvo, neatliekamo un sanācijas pasākumu izmaksas.

1.3. Latvijas Republikas likumi

Likums “**Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām**”

Likums definē īpaši aizsargājamo dabas teritoriju sistēmas pamatprincipus, to veidošanas kārtību un pastāvēšanas nodrošinājumu, pārvaldes, stāvokļa kontroles un uzskaites kārtību, kā arī valsts, starptautisko, reģionālo un privāto interešu savienojamību īpaši aizsargājamo dabas teritoriju izveidošanā, saglabāšanā, uzturēšanā un aizsardzībā.

Likuma 6. pants nosaka, ka “dabas pieminekļi ir atsevišķi, savrupi dabas veidojumi: aizsargājамie koki, dendroloģiskie stādījumi, alejas, ģeoloģiskie un ģeomorfoloģiskie dabas pieminekļi un citi dabas retumi, kam ir zinātniska, kultūrvēsturiska, estētiska vai ekoloģiska vērtība”.

Likums nosaka vispārīgus apsaimniekošanas noteikumus. 26. pants par aizsargājamās teritorijas apsaimniekošanas organizēšanu nosaka, ka „nepieciešamo saimniecisko

pasākumu veikšanai aizsargājamās teritorijās likumā noteiktajā kārtībā var izveidot biedrības un nodibinājumus. Vietējās pašvaldības var finansēt un veikt savā administratīvajā teritorijā esošo aizsargājamo teritoriju apsaimniekošanu. Biedrības, nodibinājumi un pašvaldības par plānotajiem apsaimniekošanas pasākumiem informē Dabas aizsardzības pārvaldi”.

“Aizsargjoslu likums”

Likuma mērķis ir noteikt aizsargjoslu veidus un to funkcijas, aizsargjoslu izveidošanas, grozīšanas un likvidēšanas pamatprincipus, aizsargjoslu uzturēšanas un stāvokļa kontroles kārtību un saimnieciskās darbības aprobežojumus aizsargjoslās.

Lai gan dendroloģiskie stādījumi atbilst īpaši aizsargājamo dabas teritoriju - dabas pieminekļu (MK noteikumi Nr. 264) prasībām, kuru apsaimniekošanā jāņem vērā noteiktie aizliegumi, piemēram, bez Dabas aizsardzības pārvaldes atļaujas aizliegts cirst kokus, Aizsargjoslu likums nosaka, ka: “elektrolīniju trase — elektrolīniju darbības nodrošināšanai paredzēta dabā esoša josla, kas ietilpst aizsargjoslā un uzturama brīva no kokiem un krūmiem”.

Tā kā Aizsargjoslu likums ir augstākstāvošs nekā Ministru kabineta noteikumi, tad, ja rodas neskaidrības par koku ciršanu elektrolīniju tuvumā, tad jāņem vērā Aizsargjoslu likumā noteiktās normas.

„Meža likums”

Likuma mērķis ir veicināt meža ekonomiski, ekoloģiski un sociāli ilgtspējīgu apsaimniekošanu un izmantošanu, visiem meža īpašniekiem vai tiesiskajiem valdītājiem nodrošinot vienādas tiesības, īpašuma tiesību neaizskaramību un saimnieciskās darbības patstāvību un nosakot vienādus pienākumus; kā arī reglamentēt valsts meža zemes pārvaldības un atsavināšanas nosacījumus.

Likums nosaka, ka meža zeme ir zeme, uz kuras ir mežs, zeme zem meža infrastruktūras objektiem, kā arī mežā ietilpstošie pārplūstošie klajumi, purvi, lauces un tam piegulošie purvi.

Saskaņā ar likumu mežs ir ekosistēma visās tās attīstības stadijās, kur galvenais organiskās masas ražotājs ir koki, kuru augstums konkrētajā vietā var sasniegt vismaz piecus metrus un kuru pašreizējā vai potenciālā vainaga projekcija ir vismaz 20 procentu no mežaudzes aizņemtās platības;

Likums nosaka, ka par mežu neuzskata:

- zemi, ko aizņem esošu autoceļu zemes nodalījuma josla, dzelzceļa zemes nodalījuma josla, elektrisko tīklu un elektronisko sakaru tīklu gaisvadu līniju trase, gāzes vadu, naftas vadu trase, ūdensvadu trase un kapsēta, kā arī mākslīgas vai dabiskas izcelsmes koku rindu, kuras platums ir mazāks par 20 metriem, augļu dārzu, parku,

kokaudzētavu;

- atsevišķi no meža esošu platību, kas atbilst meža definīcijai un ir mazāka par 0,5 hektāriem.

Likums nosaka, ka parku meža zemē izveido saskaņā ar teritorijas attīstības plānošanas dokumentiem pēc noteikta plāna vai projekta, lai nodrošinātu sabiedrības atpūtai un izklaidei piemērotus dabas objektus. Parkam ir nepieciešama regulāra kopšana un atjaunošana, lai uzturētu tā funkcijas un kvalitāti.

Savukārt mežaparku izveido, lai nodrošinātu sabiedrības atpūtai, sportam un izklaidei piemērotus apstākļus mežā, un to apsaimnieko tādā apjomā, lai saglabātu meža ekosistēmu un nepasliktinātu teritorijas estētisko, ainavisko un kultūrvēsturisko vērtību. Mežaparkā ir aizliegta kailcirte.

“Sugu un biotopu aizsardzības likums”

Likuma mērķis ir veicināt bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu Latvijā, saglabājot Latvijai raksturīgo faunu, floru un biotopus, regulē sugu un biotopu aizsardzību, apsaimniekošanu un uzraudzību, veicina populāciju un biotopu saglabāšanu atbilstoši ekonomiskajiem un sociālajiem priekšnoteikumiem, kultūrvēsturiskajām tradīcijām, kā arī regulē īpaši aizsargājamo sugu un biotopu noteikšanas kārtību. Likums definē valsts pārvaldes un institūciju kompetenci, zemes īpašnieku un pastāvīgo lietotāju pienākumus un tiesības sugu un biotopu aizsardzībā, nosaka nepieciešamību veikt sugu un biotopu monitoringu.

“Vides aizsardzības likums”

Likuma mērķis ir veicināt ilgtspējīgu attīstību vides aizsardzības jomā, kā arī radīt un nodrošināt efektīvu vides aizsardzības sistēmu. Tās uzdevumi ir saglabāt, aizsargāt un uzlabot vides kvalitāti, saglabāt bioloģisko daudzveidību, veicināt dabas resursu un enerģijas ilgtspējīgu izmantošanu, nodrošināt sabiedrības līdzdalību ar vides aizsardzību saistītu lēmumu pieņemšanā, kā arī nodrošināt sabiedrībai iespēju brīvi saņemt vides informāciju. Likums piemērojams saistībā ar kontroli vides aizsardzības jomā un resursu izmantošanu, iedzīvotāju tiesībām un pienākumiem vides aizsardzības jomā.

“Teritorijas attīstības plānošanas likums”

Likuma mērķis ir panākt, ka teritorijas attīstība tiek plānota tā, lai varētu paaugstināt dzīves vides kvalitāti, ilgtspējīgi, efektīvi un racionāli izmantot teritoriju un citus resursus, kā arī mērķtiecīgi un līdzsvaroti attīstīt ekonomiku. Teritorijas plānošanas viens no uzdevumiem ir saglabāt dabas un kultūras mantojumu, ainavas un bioloģisko daudzveidību, kā arī paaugstināt kultūrainavas un apdzīvoto vietu kvalitāti.

1.4. Starptautiskās saistības un Eiropas Savienības noteiktās prasības

Eiropas Padomes 1992. gada 21. maija direktīvas 92/43/EEK par dabisko biotopu, savvaļas faunas un floras aizsardzību

Direktīvas mērķis ir veicināt bioloģiskās daudzveidības saglabāšanos, veicot dabisko biotopu, faunas un floras aizsardzību. Direktīvas paredz, ka katrai dalībvalstij ir jāizveido aizsargājamo dabas teritoriju tīkls (saukts par NATURA 2000), kas nodrošinātu direktīvu pielikumos minēto sugu un biotopu adekvātu aizsardzību un saglabātu vai atjaunotu labvēlīgu aizsardzības stāvokli dabiskās izplatības areālā. Ja dendroloģiskais stādījums ir nozīmīgs kādas sugas dzīvotnes aizsardzībai, to var rosināt noteikt kā Natura 2000 teritoriju.

Likums “Par 1992. gada 5. jūnija Riodežaneiro Konvenciju par bioloģisko daudzveidību”

Ar šo likumu tika pieņemta un apstiprināta konvencija par bioloģisko daudzveidību Latvijā. Konvencijas uzdevumi ir bioloģiskās daudzveidības saglabāšana un dzīvās dabas ilgtspējīga izmantošana.

Likums “Par 1979. gada Bernes Konvenciju par Eiropas dzīvās dabas un dabisko dzīvotņu saglabāšanu”

Ar šo likumu tika pieņemta un apstiprināta konvencija par dzīvās dabas un dabisko dzīvotņu saglabāšanu Latvijā. Konvencijas mērķi ir aizsargāt savvaļas floru un faunu un to dabiskās dzīvotnes, īpaši tās sugas un dzīvotnes, kuru aizsardzībai nepieciešama vairāku valstu sadarbība, un arī veicināt šādu sadarbību.

Likums “Par Konvenciju par pasaules kultūras un dabas mantojuma aizsardzību”

Ar šo likumu tiek pieņemta un apstiprināta 1972. gada Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācijas Konvencija par pasaules kultūras un dabas mantojuma aizsardzību. Konvencijā tiek skaidroti jēdzieni “kultūras mantojums” un “dabas mantojums”, kā arī skaidrota nepieciešamība aizsargāt unikālas kultūras un dabas vērtības.

Likums “Par 1998. gada 25. jūnija Orhūsas konvenciju par pieeju informācijai, sabiedrības dalību lēmumu pieņemšanā un iespēju griezties tiesu iestādēs saistībā ar vides jautājumiem”

Ar šo likumu tika pieņemta un apstiprināta Apvienoto Nāciju Organizācijas Eiropas Ekonomikas komisijas 1998. gada 25. jūnija Orhūsas konvencija par pieeju informācijai, sabiedrības dalību lēmumu pieņemšanā un iespēju griezties tiesu iestādēs saistībā ar vides jautājumiem Latvijā. Tas ir jauna veida starptautisks līgums, kurš sasaista vides tiesības ar cilvēka tiesībām. Orhūsas konvencija nosaka sabiedrības un valsts pārvaldes iestāžu

attiecības saistībā ar vides jautājumiem, sevišķi pieeju informācijai, sabiedrības dalību lēmumu pieņemšanā un iespēju griezties tiesu iestādēs.

Ministru kabineta 2003.gada 7. janvāra noteikumi Nr. 10 „Noteikumi par līgumu par sikspārņu aizsardzību Eiropā”

1991. gadā 4. decembrī pieņemtais „Līgums par sikspārņu aizsardzību Eiropā” nosaka, ka Latvijā ir jāaizliedz sikspārņu apzināta ķeršana, turēšana vai nogalināšana, jānosaka teritorijas, kas ir nozīmīgas sikspārņu saglabāšanas statusam, ieskaitot mītnēm un aizsardzībai, jāņem vērā nepieciešamie ekonomiskie un sociālie apsvērumi, aizsargājot šīs vietas no izpostījuma vai traucējumiem, jācenšas identificēt un aizsargāt svarīgākās sikspārņu barošanās vietas no izpostīšanas vai traucēšanas, jāveic atbilstoši pasākumi, lai sekmētu sikspārņu aizsardzību un sekmētu sabiedrības apziņas veidošanos par sikspārņu saglabāšanas nozīmīgumu. Dendroloģiskajos stādījumos sastopamie lielie, dobumainie koki var būt piemērotas dzīvotnes sikspārņiem, kā arī dažādu ūdens objektu tuvums nodrošina nepieciešamās barošanās vietas.

Likums “Par Eiropas ainavu konvenciju”

Ar šo likumu tika pieņemta un apstiprināta Eiropas ainavu konvencija. Konvencijas mērķi ir veicināt ainavu aizsardzību, pārvaldību un plānošanu, kā arī organizēt sadarbību par ainavu jautājumiem Eiropā. Konvencija attiecas uz visām pušu teritorijām un ietver dabiskās, kā arī lauku, urbānās un piepilsētu teritorijas. Tā ietver sauszemes un jūras teritorijas, un iekšējos ūdeņus. Tā attiecas uz ainavām, kuras var uzskatīt par izcilām, tāpat kā uz ikdienišķām vai degradētām ainavām. Latvijā ir izstrādāts un 2007.gada 29.martā Saeimā pieņemts Likums par Eiropas ainavu konvenciju, ar kuru tā tiek pieņemta un apstiprināta.

Eiropas Padomes 2009. gada 30. novembra Direktīva 2009/147/EK par savvaļas putnu aizsardzību

Direktīva attiecas uz visu savvaļas putnu sugu aizsardzību, kas sastopamas dalībvalstu teritorijā. Direktīva nosaka šo sugu aizsardzību, apsaimniekošanu un uzraudzību, un to izmantošanas normas. Direktīva attiecas uz putniem, putnu olām, putnu ligzdām un putnu dzīvotnēm. Dalībvalstīm jāveic nepieciešamie pasākumi, lai uzturētu šo sugu populācijas tādā līmenī, kas, pirmkārt, atbilst ekoloģijas, zinātnes un kultūras prasībām, tajā pašā laikā ņemot vērā saimnieciskās un rekreatīvās prasības, vai lai tuvinātu šo sugu populācijas minētajam līmenim. Dalībvalstīm jāveic nepieciešamie pasākumi, lai pietiekamā mērā saglabātu, uzturētu vai atjaunotu visu šo putnu sugu dzīvotņu daudzveidību un teritoriju. Dendroloģiskajos stādījumos dažādi koku ciršanas vai kopšanas, kā arī dažādi infrastruktūras izveides projekti būtu jāveic ārpus putnu ligzdošanas laika, samazinot negatīvo ietekmi uz putnu sugām.

2. Teritorijas raksturojums

2.1. Atrašanās vietas raksturojums

Stelpes “Graši” dendroloģiskie stādījumi atrodas Zemgalē, Vecumnieku novada Stelpes pagastā aptuveni 60 km attālumā no Rīgas. Stelpe atrodas starp Misas upi un tās pieteku Taļķi.

Vecumnieku novada ilgtspējīgas attīstības stratēģijā 2013.–2028. gadam Vecumnieku novads raksturots kā ar mežiem bagāts novads. Meža zemes aizņem 48044 ha jeb 57% no novada platības. Augsta mežainība ir visos pagastos. Novada teritorijā viegli viļņotais reljefs un vāji caurlaidīgie ieži ir veicinājuši pārmitrus apstākļus un kūdras purvu veidošanos. Vecumnieku novadā ir attīstīta lauksaimnieciskā darbība. Lauksaimniecībā izmantojamās zemes (LIZ) aizņem 29 358 ha jeb 35% novada platības. Augstvērtīgas lauksaimniecības augsnes atrodas Stelpes, Vecumnieku, Bārbeles un Skaistkalnes pagastā.

Vecumnieku novada Stelpes ciems atrodas Viduslatvijas jeb Madlienas nolaidenumā, vietā, kur aptuveni pa līniju Iecava – Jaunsaule (austrumos no Bauskas), Zemgales līdzenums pāriet Viduslatvijas nolaidenuma viļņotajos līdzenumos. Viduslatvijas nolaidenums ir dabas rajons Latvijas vidienē, kur virsa pakāpeniski pazeminās. Šeit ir daudzveidīgs reljefs, augsnes cilmiežu un mitruma apstākļu sadalījums radījis lielu dažādību kā augšņu un veģetācijas segā, tā arī zemes izmantošanā. Teritorijas apakšrajonos ir ļoti atšķirīgas ģeogrāfiskās ainavas. Viduslatvijas nolaidenumā lielākās platībās starp pacēlumiem atrodas zemi, lēzeni viļņoti līdzenumi vai plašas ieplakas ar mežiem, krūmājiem, mitrām pļavām un nelieliem purviem. Gar upēm stiepjas pļavu un tīrumu joslas. Viduslatvijas nolaidenuma dienviddaļas rietumu malā atrodas kēmu-morēnu pauguraine. Starppauguru ieplakas ir pārlietu mitras, ar mitrām pļavām, nelieliem purviem, ezeriem. Pauguraines dienviddaļā, starp Vecumniekiem un Skaistkalni, pauguri ir zemāki, lēzenākām nogāzēm, lielākas platības aizņem aramzeme. Mitrajos līdzenumos un ieplakās starp pauguriem ir daudz pļavu, sevišķi gar Misas upi.

2.2. Vēsturiskā attīstība

Vecumnieku novada ilgtspējīgas attīstības stratēģijā 2013. – 2028. gadam kā nozīmīgas apstādījumu teritorijas minēti lauku māju “Iztekas”, “Timuki” un “Graši” apstādījumi, kas ierīkoti no 1908. – 1912. gadam un, kur ir stādīti retu sugu koki.

1973. gada grāmatā “Saistošā dendroloģija” A. Mauriņš apraksta “Grašu” eksotiskos eksemplārus – Japānas pacipresi *Chamaecyparis pisifera* un Serbijas egle *Picea omorika*.

1991. gadā biologa A. Bērziņa un zinātniskā līdzstrādnieka M. Bices veiktajā parka

aprakstā minēts, ka kopš 1957. gada 24. aprīļa teritorijai piešķirts īpašs Republikas nozīmes statuss – dabas piemineklis “Stelpes “Grašu” dendroloģiskie stādījumi”. Tajā laikā dendroloģisko stādījumu platība minēta 1,3 ha platībā, t.sk. pļava 0,25 ha platībā. Tāpat šajā aprakstā ieteikts apvienot visus Stelpes dendroloģisko stādījumus vienotā kompleksā.

Nacionālā botāniskā dārza 1991. gadā veiktajā parka aprakstā minēts, ka stādījumi veidoti 20.gs. 30. gados. Tie attīstījušies kā bagātīgi lauku māju apstādījumi ar īpašu un pārdomātu plānojumu. No dzīvojamās mājas radiāli atgājuši 4 celiņi, pie kuriem stādītas eksotu grupas. Pašu teritoriju ietvērusi vietējo sugu vējlauzēja josla. Reljefs ir līdzens ar mitru pļavu.

Ļoti daudzi no eksotiem stādījumos vairs nav atrodam, taču ir daļēji nolasāma iepriekš minētā vējlauzēja josla. Nekustamais īpašums ir atstāts novārtā, stādījumi nav kopti, minimāli kopta teritorija ap māju. Teritoriju ir stipri ietekmējusi īpašnieku maiņa, to dažādie uzskati par teritorijas kopšanu un kokaugu vērtību.

Dendroloģiskie stādījumi dibināti 1957. gadā. 1991. gadā parka aprakstā biologs Arnis Bērziņš iesaka tos apvienot kopējā kompleksā, izveidojot Stelpes dendroloģiskos stādījumus.

Ar 2001. gada 20. marta Ministru kabineta noteikumiem Nr. 131 “Noteikumi par aizsargājamiem dendroloģiskajiem stādījumiem” Stelpes “Grašiem”, Stelpes “Iztekas” un Stelpes “Timuki” piešķirts dabas pieminekļa un aizsargājamo dendroloģisko stādījumu statuss. Visu trīs (“Iztekas”, “Graši”, “Timuki”, skat. 3. attēlu) Stelpes dendroloģisko stādījumu kopējā platība ir 4 ha.

2.1. Zemes vienību raksturojums un piederība

Īpaši aizsargājamais dabas piemineklis – Stelpes “Graši” dendroloģiskie stādījumi atrodas zemes vienībā ar kadastra Nr. 40840050057. Pieder fiziskai personai. Īpašuma platība ir 3,78 ha.

4. attēls “Zemes vienība, kur ietilpst “Grašu” dendroloģiskie stādījumi”

3. Teritorijas novērtējums

Nodaļā aprakstītas un analizētas Stelpes “Grašu” dendroloģisko stādījumu ainaviskās un kultūrvēsturiskās vērtības, dots bioloģiskā stāvokļa raksturojums (arī no dendroloģijas, entomoloģijas, botānikas, lihenoloģijas, brioloģijas zinātņu viedokļa), kā arī apskatītas iespējas to saglabāšanai ilgtermiņā.

Ainavas vērtējums sniegts balstoties uz ainavu arhitekta novērtējumu, teritoriju apsekojot dabā un salīdzinot esošo situāciju ar pieejamajiem kartogrāfiskajiem, ilustratīvajiem un vēstures izpētes materiāliem.

Dendroloģiskais novērtējums sniegts, balstoties uz koku vizuālo novērtējumu dabā.

Dabas novērtējums sniegts, balstoties uz sugu un biotopu eksperta atzinumu (skatīt pielikumu).

Stādījumiem dots unikalitātes novērtējums, kas kalpo par pamatojumu dendroloģisko stādījumu iekļaušanai, paplašināšanai vai izslēgšanai no valsts nozīmes īpaši aizsargājamo dendroloģisko stādījumu kategorijas.

3.1. Ainavas novērtējums

Stelpes “Grašu” dendroloģisko stādījumu ainavas novērtējums sagatavots, apsekojot teritoriju dabā 2018. gada 7. oktobrī, kā arī iepazīstoties ar pieejamajiem kartogrāfiskajiem un vēsturiskās izpētes materiāliem.

Teritorijā ir līdzens reljefs; dažviet paveras tālās skatu līnijas pāri pļavām un tīrumiem līdz mežu masīviem. No ziemeļrietumiem, dienvidrietumiem un ziemeļaustrumiem dendroloģisko stādījumu teritoriju ieskauj intensīvi izmantotas lauksaimniecības zemes. No dienvidiem teritorijai pieslēdzas plašs ābeļu un ogulāju dārzs, savukārt, no dienvidaustrumiem - ruderāla zona ar pamestu lauksaimniecības zemi.

Ziemeļu daļā dendroloģiskajam stādījumam blakus atrodas kaimiņu viensēta.

Stādījumi ir veidoti kā lauku māju apstādījumi. Teritorijas centrālajā daļā atrodas dzīvojamā ēka (skatīt 5. attēlu) un uz ziemeļaustrumiem no tās agrāk bijusi saimniecības ēka, kas šobrīd sliktā stāvoklī (grausts) (skatīt 6. attēlu).

5. attēls “Teritorijas centrālā ēka”; 6. attēls “Sabrukusi saimniecības ēka”

Apsekošanas brīdī dzīvojamā ēka tiek remontēta un visapkārt tai pagalmā novietoti būvmateriāli, būvgruži un šķīves atkritumi.

Pieļaujams, ka vieta bijusi pamesta, jo zemsedzē dominē dažādu krūmu - filadelfu (*Philadelphus spp.*), grimoņu (*Cornus spp.*), sausseržu (*Lonicera spp.*) atvases, kā arī lakstaugi - podagras gārša (*Aegopodium podagraria*), mūra mežsalāts (*Mycelis muralis*) un kapmirtes (*Vinca minor*). Vietām sastopama potenciāli invazīva lakstaugu suga - Kanādas zeltslotiņa (*Solidago canadensis*). Teritorijas rietumu daļā atrodas neliela parasto egļu (*Picea abies*) audze, kā arī parasto egļu rinda, kas norobežo teritoriju no atklātām lauksaimniecības zemju platībām. Dienvidrietumu daļā atrodas krūmājs, kur dominē āra bērzs (*Betula pendula*), parastā apse (*Populus tremula*), parastais ozols (*Quercus robur*). Uz dienvidiem no ēkas ir audze ar dažādiem lapu kokiem - parasto ošu (*Fraxinus excelsior*), parasto kļavu (*Acer palatanoides*) sējeņiem, kā arī divi nobriedoši parastie ozoli, kas, acīmredzot, kādreiz bijuši iestādīti ceļam abās pusēs. Šeit atrodas ābeļdārzs un ogulāju krūmi, kas stādīti rindās, kā arī neliels sakņu dārzs. Dienvidaustrumu pusē teritorijā sastopami lazdu puduri un jaunas parastās apses, kā arī viena liela kritala. Koki, kas atrodas teritorijas dienvidos, vietām izzāģēti, jo īpaši, puduri ar ošiem. Sazāģētais materiāls sakrauts kaudzēs.

Stelpes "Grašu" ziemeļaustrumos sastopami veci, nobriedoši kokaugi - parastās liepas, parastās kļavas, parastās egles, parastie ozoli un parastie oši. Īpaši veci un izmēros iesaistīti koki atrodas tiešā dzīvojamās mājas tuvumā. Pēc Dabas datu pārvaldības sistēmas "OZOLS" datiem, Stelpes Grašu pagalmā sastopami divi dižkoki - parastā liepa un parastā kļava. Apsekojuma brīdī konstatēts, ka parastā kļava (dabā numurēta ar plastikāta Nr. 53383), kas atrodas teritorijas ziemeļos, zaudējusi vienu no asīm, kas nolūzusi. Asij nolūstot parastā kļava ir zaudējusi aizsargājamā koka (dižkoka) statusu, jo vairs nepārsniedz noteiktos kritērijus. Atlūzusī daļa sazāģēta un sakrauta kaudzē. Liepa, kas atrodas tieši pie dzīvojamās mājas, ziemeļrietumu pusē, zaudējusi galotni, tādēļ tās vainagu veido sekundārie zari. Citi koki teritorijā ir ar dabiskiem vainagiem.

Stādījumi nav veikti plānveidīgi, tādēļ arī SIA "LABIE KOKI eksperti" rīcībā nav grafisku materiālu par stādījumu un saimniecības sākotnējo izskatu.

3.2. Svešzemju sugu stādījumu/dendroloģisko vērtību raksturojums – koku novērtējums

Pēc vēsturiskās informācijas Selpes "Grašu" dendroloģiskie stādījumi bijuši vērtīga koku un krūmu sēklu bāze. 1991. gada Nacionālā Botāniskā dārza inventarizācijā kopējais atrasto taksonu skaits objektā – 53 (no tiem 11 vietējās sugas).

Koku inventarizācija dabas piemineklim, aizsargājamiem dendroloģiskiem stādījumiem "Stelpes "Grašu" dendroloģiskie stādījumi", veikta 2018. gada 7. oktobrī. Numerācija dabā piešķirta 14 kokiem. Dendroloģiski vērtīgie koki numurēti dabā ar plastikāta numuriem pēc vienotas sistēmas, numerācija atspoguļota inventarizācijas plānā un tabulās. Koku fiziskais stāvoklis novērtēts pēc 10 baļļu sistēmas, nosakot vitalitāti un piešķirot noteiktu krāsu (skatīt pielikumu "Koku vērtēšanas kritēriji"), un apskatāms koku novērtējuma tabulās.

Veicot koku stāvokļa novērtējumu, secināts:

- Apsēkotajā teritorijā novērtēti 13 dažādi kokaugu taksoni: vienkrāsas baltegle *Abies concolor* – 2 gab., parastā kļava *Acer platanoides* – 1; parastā zirgkastaņa *Aesculus hippocastanum* – 1 gab., saldais ķirsis *Cerasus avium* – 1 gab., zirņu pacipreses šķirne "Filifera" *Chamaesypris pisifera* "Filifera" – 1; Amūras korķkoks *Phellodendron amurense* – 1; papeļu suga *Populus sp.* – 1; parastais ozols *Quercus robur* – 1 gab., rietumu tūja *Thuja occidentalis* – 1; rietumu tūjas šķirne "Columna" *Thuja occidentalis* "Columna" – 1 gab.; rietumu tūjas šķirne "Wareana" *Thuja occidentalis* "Wareana" – 1 gab., parastā liepa *Tilia cordata* – 1 gab., Holandes liepa *Tilia x vulgaris* – 1 gab.
- Vidējais koku fiziskā stāvokļa novērtējums objektā ir 4,79 no 10.
- Teritorijā konstatēti **loti vērtīgi un izcili koki** – 5 gab., kuru vainagi plānā atzīmēti ar sarkanu un violetu krāsu, ir noteikti saglabājami; **vērtīgi koki** – kopumā 8 gab., kuriem vainagi plānā ir atzīmēti ar zaļu krāsu; **mazvērtīgi koki** – 1 gab., kura vainags plānā atzīmēts ar pelēku krāsu; koki iespēju robežās ir saglabājami.
- Teritorijā konstatēts **1 valsts nozīmes dižkoks** – Nr. 053381 – kuram saskaņā ar Ministru kabineta 2010. gada 16. marta noteikumiem Nr. 264 "Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumi" ir noteikta aizsargjosla vainaga projekcijas platumā, kā arī 10 m platā joslā no tās (mērot no koka vainaga projekcijas ārējās malas).
- Teritorijā ir **2 potenciālie dižkoki** – Nr. 053382 un 053386.
- Koku kopšanas prioritātes. **1 koks ar kopšanas prioritāti A!** (koks ir akūti bīstams, jākāpj nekavējoties) Nr.053383; **4 koki ar kopšanas prioritāti A** (noteikti jāveic darbi 1-6 mēn. laikā) Nr. 053381; 053382; 053384; 053386; **5 koki ar kopšanas prioritāti B** (nepieciešama kopšana, bet nav steidzama), Nr. 053388; 053389; 053392; 053393; 053394; **1 koks ar kopšanas prioritāti C** (var sakopt, bet nav nepieciešams), Nr. 053392; **3 koki ar kopšanas prioritāti D** (kopšana nav nepieciešama), Nr. 053385; 053387; 053390.

3.3. Dabas vērtību novērtējums

Dendroloģiskajos stādījumos Stelpes Graši sastopama viena īpaši aizsargājama suga (pēc Ministru kabineta noteikumiem Nr. 396 "Noteikumi par īpaši aizsargājamo sugu un ierobežoti izmantojamo īpaši aizsargājamo sugu sarakstu") – vaboļu marmora rožvabole *Lyocola marmorata*. Vaboļu kāpuru radītie ekskrementi tika atrasti divos kokos (skatīt 7. attēlu), taču tālākai vaboļu attīstībai piemēroti ir vēl vismaz 10 koki teritorijā.

7. attēls "Marmora rožvaboles ekskrementi pie vecas liepas sakņu kakla"

Nozīmīga dabas vērtība parkā kopumā ir bioloģiski veci, lielu dimensiju un dobumaini koki, kuri kalpo par mājvietu neskaitāmām dažādu dzīvo organismu grupām - sēnēm, sūnām, ķērpjiem, putniem, kukaiņiem u.c. Dažāda izmēra dobumus ligzdošanai izmanto dobumperētāji putni, piemēram, dzeņi un zīlītes. Vasarās dobumus dienošanai labprāt izmanto sikspārņi.

Pēc SIA "LABIE KOKI eksperti" 2018.gada 7.oktobrī veiktās koku inventarizācijas datiem, parkā konstatēts viens īpaši aizsargājami dabas objekts - dižkoks (definēts pēc Ministru kabineta noteikumu Nr.264 "Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumi" 2. pielikumā uzrādītajiem stumbru apkārtmēriem 1,3 m augstumā no sakņu kakla). Šie un citi dendroloģiski nozīmīgi koki inventarizācijas nolūkos dabā numurēti ar plastikāta numuriem. Stelpes "Grašu" dendroloģiskajos stādījumos konstatētais 1 aizsargājams koks (dižkoks):

Nr. 53381 - Holandes liepa (*Tilia x vulgaris*) (stumbra apkārtmērs 3,77m).

4. Aizsargājamo dendroloģisko stādījumu robežu izvērtēšana

Šajā nodaļā pēc sniegtajiem ekspertu novērtējumiem un atzinumiem tiek izvērtēta Stelpes “Timuki” dendroloģisko stādījumu atbilstība dendroloģisko stādījumu statusam.

Izvērtējot dendroloģisko stādījumu vēsturi, kultūrvēsturisko nozīmīgumu, ainavas vērtību, dendroloģisko un dabas un vērtību, tiek secināts, ka izskatot no trīs Stelpes dendroloģisko stādījumiem (“Iztekas”, “Timuki” un “Graši”) tikai atsevišķi Stelpes “Grašu” dendroloģiskajiem stādījumiem vērtību – tā ir saglabājusies, bet nav pietiekoša, lai saglabātu valsts aizsargājama dabas pieminekļa statusu, rekomendējoši veidot vietējas nozīmes dabas pieminekli. Savukārt, ja visus Stelpes dendroloģiskos stādījumus apvieno, ņemot vērā vēsturisko un kultūrvēsturisko izcelsmi, tad statuss noteikti saglabājams.

4.1. Vēsturiskais un kultūrvēsturiskais novērtējums

Pēc vēsturiskās vērtības stādījumiem ir īpaša un ļoti liela nozīme gan konkrētajā novadā, gan Latvijā. **Statuss saglabājams** un rekomendējoši visus Stelpes dendroloģiskos stādījumus apvienot kā vienotu kopumu – vienu aizsargājamu dabas objektu “Stelpes dendroloģiskos stādījumus”.

4.2. Ainavas novērtējums

Pēc ainavas novērtējuma – stādījumiem nav saglabājusies estētiskā vērtība, tā ir degradējusies – apstādījumu struktūra nav nolasāma, galvenā vērtība ir atsevišķām koku grupām vai soliteriem. Līdz ar to tie ir atsevišķi punktveida objekti, kas neveido estētisku kopskatu. Teritorijā esošās būves ir sliktā tehniskā stāvoklī, saimniecības ēka gandrīz pilnībā sagrūvusi un dzīvojamajai ēkai uzsākts remonts.

Tāpēc ainavas novērtējums nav par pamatu, lai stādījumus saglabātu kā valsts aizsargājamus dendroloģiskus stādījumus – **rekomendējams veikt stādījumu rekonstrukciju atbilstoši mūsdienu piemājas dārzu veidošanas principiem, saglabājot esošos vērtīgos, ļoti vērtīgos un izcilos kokaugus.**

4.3. Dendroloģiskais novērtējums

Pēc SIA “LABIE KOKI ekspert” veiktā dendroloģisko stādījumu kokaugu novērtējuma tiek konstatēti 13 dažādi taksoni introducētajiem kokiem un 1 valsts nozīmes vietējas sugas dižkoks un 2 valsts nozīmes vietējo sugu potenciālie dižkoki. Dendroloģiskās vērtības pārsvarā aug apkārt dzīvojamai mājai. Ņemot vērā, ka stādījumi veidoti kā piemājas apstādījumi un šobrīd nav nolasāma struktūra kā arī daudzas no

introducētajām sugām nav saglabājušies, nav pamata saglabāt šos apstādījumus kā valsts aizsargājamus dendroloģiskus stādījumus. Rekomendējoši **pārveidot šos stādījumus kā vietējas nozīmes stādījumus.**

4.4. Sugu un biotou eksperta novērtējums

Sugu un biotopu ekspertes Maijas Mednes veiktajā atzinumā tiek konstatētas Stelpes "Graši" dendroloģiskajā stādījumā divas atradnes īpaši aizsargājamai vaboļu sugai marmora rožvabole, kā arī vairāk kā 10 piemēroti koki šīs vaboles populācijas turpmākajai attīstībai, ir nozīmīgākās dabas vērtības. Atradne vērtējama kā neliela un, lai nodrošinātu tās ilglaicību, būtu nepieciešama gan veco koku sakopšana, gan pārdomāta teritorijas attīstība, saglabājot arī jaunākus lapu kokus. Lai arī šai atradnei teorētiski iespējams nodrošināt ilgmūžību, tai nav savienojuma citām populācijām, tādēļ ģenētiskā apmaiņa ir apdraudēta. Pēc Dabas datu pārvaldības sistēmas "OZOLS" datiem, tuvākās marmora rožvaboles atradnes ir ~30 km attālumā Mežotnes apkaimē, kā arī ~38 km attālumā Jaunjelgavas apkaimē. Līdz ar to var secināt, ka vienas īpaši aizsargājamas sugas atradne nav būtisks pamatojums, lai Stelpes "Grašu" dendroloģiskajiem stādījumiem saglabātu valsts nozīmes īpaši aizsargājama dabas pieminekļa statusu, to rekomendējoši **pārveidot par vietējas nozīmes dabas pieminekli.**

5. Rekomendācijas dabas vērtību saglabāšanai ilgtermiņā

Šajā nodaļā sniegtas rekomendācijas Stelpes "Grašu" dendroloģisko stādījumu ainavu telpas uzlabošanai un dabas vērtību saglabāšanai ilgtermiņā (sk. 2.tabulu).

Pirms dendroloģisko stādījumu kopšanas, uzturēšanas, labiekārtošanas vai būvniecības darbiem, izstrādājams rekonstrukcijas projekts, kurā iekļaujama teritorijas izpēte, novērtējums un teritorijas kopšanas un uzturēšanas plāns, paredzot labiekārtošanas darbus, kas veicinātu teritorijas attīstību. Koku kopšana (vainagu sakopšana, bīstamo koku nozāģēšana) veicama atbilstoši kopšanas darbu tabulai (pielikums Nr. 2). Veicot labiekārtošanas vai būvniecības darbus aizsargājamo dendroloģisko stādījumu Stelpes Graši teritorijā rekomendējams pirms būvniecības darbiem saņemt atzinumu no arborista - kokkopja un sugu un biotopu eksperta, kas apliecinātu, ka paredzētā būvniecība neietekmēs dabas vērtību dzīvotspēju un pastāvēšanu ilgtermiņā.

Aizliegtās un atļautās darbības Stelpes "Graši" dendroloģiskā stādījuma teritorijā tiek noteiktas ar Ministru kabineta 2010. gada 16. marta pieņemtajiem noteikumiem Nr. 264 "Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumi", 8.3. apakšpunktu, kur aprakstītas atļautās un aizliegtās darbības dendroloģiskajos stādījumos, kā arī 8.2. apakšpunktu, kur aprakstītas atļautās un aizliegtās darbības īpaši aizsargājama koka jeb dižkoka teritorijā.

2.tabula

Nepieciešamie apsaimniekošanas pasākumi

Nr. p.k.	Mērķis	Veicamā darbība	Prioritāte
1.	Marmora rožvabolei nodrošināt labvēlīgus apstākļus un aizsardzības statusa ievērošanu	<ol style="list-style-type: none">1. Ja par bīstamu tiek atzīts vai arī kļūst koks, kuru apdzīvo marmora rožvabole, un tiek lemts par koka nociršanu, prauli kopā ar vabolēm, to kāpuriem un kūniņām savācami vienkopus un pārceļami uz citu piemērotu dobumu. Šādas darbības veicamas sertificēta sugu un biotopu jomas kukaiņu eksperta vadībā, un vēlams, lai ekspertam ir pieredze saproksilofāgo vaboļu ligzdas pārvietošanā.2. Marmora rožvabolei piemērotos kokus (lielu dimensiju lapu koki ar plašiem dobumiem) nepieciešams atgaismot, ja ap tiem aug krūmi;3. Iespēju robežās jācenšas veikt veco koku sakopšanu, lai paildzinātu to dzīvi, šādi nodrošinot piemērotu mājvietu marmora rožvabolei.4. Plānojot dendroloģisko stādījumu tālāku attīstību, nepieciešams saglabāt teritorijā arī tā sauktos "nākotnes kokus", kam pēc gadu desmitiem ir potenciāls kļūt par piemērotu mājvietu marmora rožvabolei;5. Marmora rožvaboles pēc izlidošanas no	Aktivitāte jāuzsāk pēc iespējas ātrāk.

		<p>dobuma barojas ar ziedu nektāru, vēlams teritorijā saglabāt vai papildus ieviest dažādus ziedošus krūmus, īpaši, no rožu dzimtas (rozes, klinšrozītes utt.).</p> <p>6. Nepieļaut turpmāku mirušās koksnes izvākšanu.</p> <p>7. Ja kritušie koki traucē meža apmeklētājiem, kas lieto šo teritoriju kā rekreācijas zonu, var izzāgēt kritalās pārrāvumu taciņas izmērā un izzāgēto nogriezni novietot blakus kritalai.</p>	
2.	Jāpievērš uzmanība potenciāli invazīvo augu - Kanādas zeltslotiņas - izplatībai.	Šos augus vēlams iznīcināt, izrokot ar saknēm un neļaujot tiem nogatavināt sēklas.	Aktivitāte jāuzsāk pēc iespējas ātrāk.
5.	Veicama koku sakopšana (zaru nozāģēšana, bīstamo koku nozāģēšana, dižkoku vainagu sakopšana).	<p>1. Ja tiek veikta koku kopšana, tajā skaitā – bīstamo koku nozāģēšana, vēlams lielo koku stumbrus saglabāt parkā kā mirušo koksni, piemēram, pārvēršot tos dažādos vides objektos. Tiks piesaistītas sugas, kas apdzīvo mirušo koksni – vaboles, sūnas, ķērpji u.c. dzīvie organismi.</p> <p>2. Lai palielinātu atmirušās koksnes daudzumu parkā, ieteicams, lielos, sausos zarus nenozāģē pie stumbra, bet atstāj sausu stumbeni drošā garumā. Šādi tiks palielināts atmirušās koksnes daudzums teritorijā, kas īpaši nozīmīgs dzeņiem.</p> <p>3. Lai veicinātu dižkoku un potenciālo dižkoku ilgmūžību, katram kokam sagatavotas nepieciešamo kopšanas darbu norādes.</p>	Aktivitāte jāuzsāk, ja koki kļūst bīstami, vispirms izvērtējama koku sakopšana bīstamības novēršanai, nevis nozāģēšana.
6.	Nepieciešamības gadījumā nodrošināt bezmugurkaulnieku ligzdu pārceļšanu, augu (sūnu, ķērpju, piepju) transplantāciju.	Nodrošināt lapkoku praulgrauža un īpaši aizsargājamo piepju, ķērpju un sūnu populāciju attīstību.	Aktivitāte jāuzsāk pēc iespējas ātrāk.
7.	Parka labiekārtošana (būvniecības veikšana tiešā koku tuvumā, jaunu koku stādīšana bojā gājušo koku vietā)	<p>1. Ja nepieciešams veikt būvniecības darbus, tad nepieciešams ievērot gan dižkoku aizsardzības zonu, gan citu koku sakņu aizsardzības kritisko, minimālo un optimālo zonu un veikt pasākumus sakņu aizsardzībai.</p> <p>2. Vēlams, lai būvniecības darbos piedalās kvalificēts arborists ar praktisku pieredzi koku aizsardzībā būvlaukumā.</p> <p>3. Parka kokaudzē ir sastopamas platlapju sugas parastais osis un parastā goba, paredzams, ka daļa šo koku tuvākajās desmitgadēs ies bojā Latvijā aktuālo koku slimību dēļ. Plānojot parka rekonstrukciju, jāņem vērā šis apstāklis. Bojā gājušo koku vietā rekomendējoši izvēlēties citus vietējas izcelsmes lapu kokus - parasto vīksnu, parasto liepu, parasto ozolu u.c.</p>	Aktivitāte veicama tikai atbilstoši rekonstrukcijas projektam.
8.	Vides kvalitātes uzlabošana	Lai veicinātu vispārēju Stelpes "Grašu" vides stāvokļa uzlabošanu un nepieļautu tālāku apkārtnes piesārņošanu, nepieciešams savākt teritoriā esošos atkritumus.	Aktivitāte jāuzsāk pēc iespējas ātrāk.

Bibliogrāfija

1. Aizsargjoslu likums (1997). Latvijas Republikas Saeimas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 56/57 25.februārī. <https://likumi.lv/doc.php?id=42348>, sk. 22.11.2018.
2. Bells S., Nikodemus O. (2000) Rokasgrāmata meža ainavas plānošanai un dizainam, Rīga: Valsts Meža dienests.
3. Bērziņš A., Bice M. (1991) Parka apraksts, NBD.
4. Briņķis J., Buka O. (2006) Pilsētas un lauku apdzīvoto vietu kompleksu arhitektoniski telpiskā plānošana, Rīga: RTU, Arhitektūras un pilsētplānošanas fakultāte, Arhitektūras un pilsētībūvniecības katedra.
5. Dabas aizsardzības noteikumi meža apsaimniekošanā (2012). Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr.936. Latvijas Vēstnesis, Nr.203 28.decembrī. <https://likumi.lv/doc.php?id=253758>, sk. 11.11.2018.
6. Eiropas Savienības aizsargājami biotopi Latvijā (2013). Noteikšanas rokasgrāmata. 2. papildināts izdevums. Rīga, Latvijas Dabas fonds, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, 320 lpp.
7. Ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2013.-2028. <https://vecumnieki.lv/images/dokumenti/attistibas/IAS-Vecumnieki-2013-Aprilis.pdf>, sk.14.11.2018.
8. Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumi (2010). Latvijas Republikas Ministru kabineta 16. marta noteikumi Nr. 264. Latvijas Vēstnesis, Nr. 50, 30. martā. <https://likumi.lv/doc.php?id=207283> sk. 23.11.2018.
9. Kadastrs.lv. Karšu pārliuks. <https://www.kadastrs.lv/>, sk. 23.11.2018.
10. Meža likums (1997). Latvijas Republikas Saeimas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 98/99 16. martā. <https://likumi.lv/doc.php?id=2825>, sk. 22.11.2018.
11. Noteikumi par aizsargājamiem dendroloģiskajiem stādījumiem (2001). Latvijas Republikas Ministru kabineta 20. marta noteikumi Nr. 131. Latvijas Vēstnesis, Nr. 48, 23. martā. <https://likumi.lv/doc.php?id=5773>, sk. 23.11.2018.
12. Noteikumi par īpaši aizsargājamo un ierobežoti izmantojamo īpaši aizsargājamo sugu sarakstu (2000). Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr.396. Latvijas Vēstnesis, Nr. 413/417 17. novembrī. <https://likumi.lv/doc.php?id=12821>, sk. 22.11.2018.
13. Noteikumi par koku ciršanu ārpus meža (2012). Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr. 309. Latvijas Vēstnesis, Nr.70 8.maijā. <https://likumi.lv/doc.php?id=247350>, sk. 11.11.2018.

14. Noteikumi par kultūras pieminekļu uzskaiti, aizsardzību, izmantošanu, restaurāciju un vidi degradējoša objekta statusa piešķiršanu (2003). Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr. 474. Latvijas Vēstnesis, Nr.118. 29. augustā. <https://likumi.lv/doc.php?id=78458>, sk. 12.11.2018.
15. Noteikumi par Latvijā sastopamo Eiropas savienības prioritāro sugu un biotopu sarakstu (2006). Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr. 153. [Latvijas Vēstnesis](https://likumi.lv/doc.php?id=128923), Nr. 33 (3401), 24.februārī. <https://likumi.lv/doc.php?id=128923>, sk. 08.01.2018.
16. Noteikumi par līgumu par sikspārņu aizsardzību Eiropā (2003). Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr. 10. Latvijas Vēstnesis, Nr.5 10.janvārī. <https://www.vestnesis.lv/ta/id/70073>, sk. 23.11.2018.
17. Noteikumi par mikroliegumu izveidošanas un apsaimniekošanas kārtību, to aizsardzību, kā arī mikroliegumu un to buferzonu noteikšanu (2013). Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr. 940. Latvijas Vēstnesis, Nr. 203 28.decembrī. <https://likumi.lv/doc.php?id=253746>, sk. 27.11.2018.
18. Noteikumi par preventīvajiem un sanācijas pasākumiem un kārtību, kādā novērtējams kaitējums videi un aprēķināmas preventīvo, neatliekamo un sanācijas pasākumu izmaksas (2007). Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr. 281. Latvijas Vēstnesis, Nr. 78 16. maijā. <https://likumi.lv/ta/id/157197>, sk. 11.11.2018.
19. Par 1979.gada Bernes konvenciju par Eiropas dzīvās dabas un dabisko dzīvotņu aizsardzību (1996). Latvijas Republikas Saeimas likums. Latvijas Vēstnesis, Nr.1/2, 1997. gada 3.janvārī. <https://likumi.lv/doc.php?id=41733>, sk. 23.11.2018.
20. Par 1992. gada 5. jūnija Riodežaneiro Konvenciju par bioloģisko daudzveidību (1995). Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, Nr.137, 8.septembrī. <https://likumi.lv/doc.php?id=36679>, sk. 23.11. 2018.
21. Par 1998. gada 25. jūnija Orhūsas konvenciju par pieeju informācijai, sabiedrības dalību lēmumu pieņemšanā un iespēju griezties tiesu iestādēs saistībā ar vides jautājumiem (2002). Latvijas Republikas Saeimas likums. Latvijas Vēstnesis, Nr.64 26.aprīlī. <https://likumi.lv/doc.php?id=61586>, sk. 23.11.2018.
22. Par dabisko biotopu, savvaļas faunas un floras aizsardzību (1992). Eiropas Padomes Direktīvas 92/43/EEK. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=celex%3A31992L0043>, sk. 23.11.2018.
23. Par Eiropas ainavu konvenciju (2007). Latvijas Republikas Saeimas likumi. Latvijas Vēstnesis, Nr.63 18.aprīlī. <https://likumi.lv/doc.php?id=156001>, sk. 23.11.2018.

24. Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām (1993). Latvijas Republikas Augstākās Padomes likums. Latvijas Vēstnesis, Nr.5 25. martā. <https://likumi.lv/doc.php?id=59994>, sk. 23.11.2018.
25. Par Konvenciju par pasaules kultūras un dabas mantojuma aizsardzību (1997). Latvijas Republikas Saeimas likums. Latvijas Vēstnesis, Nr.58/59 26.februārī. <https://likumi.lv/doc.php?id=42381>, sk. 23.11.2018.
26. Par pašvaldībām (1994). Latvijas Republikas Saeimas likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 61. 24. maijā. <https://likumi.lv/doc.php?id=57255>, sk. 12.12.2018.
27. Par savvaļas putnu aizsardzību (2009). Eiropas Padomes Direktīva 2009/147/EK <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32009L0147>, sk. 23.11.2018.
28. Rudovics A., Rudovica T. Latvijas fiziskā ģeogrāfija, 1995, 148. lpp.
29. Sugu un biotopu aizsardzības likums (2000). Latvijas Republikas Saeimas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 121/122 5.aprīlī. <https://likumi.lv/doc.php?id=3941>, sk. 22.11.2018.
30. Teritorijas attīstības plānošanas likums (2011). Latvijas Republikas Saeimas likums. Latvijas Vēstnesis Nr.173 2. novembrī. <https://likumi.lv/doc.php?id=238807>, sk. 22.11.2018.
31. Vides aizsardzības likums (2006). Latvijas Republikas Saeimas likums. Latvijas Vēstnesis Nr.183 15.novembrī. <https://likumi.lv/doc.php?id=147917>, sk. 22.11.2018.

Attēlu saraksts

- 1.attēls *“Vecumnieku novada teritorijas funkcionālais zonējums un ĪADT (2013.)”*. Autoru veidota shēma pēc Vecumnieku novada teritorijas plānojuma (2013); Dabas datu pārvaldības sistēmas “Ozols”; kadastrs.lv.
- 2.attēls *“Stelpes “Grašu” dendroloģisko stādījumu shēma”*. MK noteikumi Nr.131 “Noteikumi par aizsargājamiem dendroloģiskiem stādījumiem”.
3. attēls *“Stelpes dendroloģisko stādījumu īpašumu izvietojuma shēma”* Autoru veidota shēma pēc Dabas datu pārvaldības sistēmas “Ozols”; kadastrs.lv.
4. attēls – shēma. *“Zemes vienība, kur ietilpst “Grašu” dendroloģiskie stādījumi”* Autoru veidota shēma pēc Dabas datu pārvaldības sistēmas “Ozols”; kadastrs.lv.
5. attēls *“Teritorijas centrālā ēka”*; Autoru fotofiksācija
6. attēls *“Sabrukusi saimniecības ēka”* Autoru fotofiksācija
7. attēls *“Marmora rožvaboles ekskrementi pie vecas liepas sakņu kakla”*. Autoru veidota shēma pēc Dabas datu pārvaldības sistēmas “Ozols”; kadastrs.lv.

PIELIKUMI

KOKU VĒRTĒŠANAS KRITĒRIJI

PIEŅEMTIE APZĪMĒJUMI DENDROLOĢISKĀS IZPĒTES TABULĀ

vecumposma vērtējuma kritēriji

pieņemtie apzīmējumi

vecumposms	paskaidrojums	vitalitāte	apzīmējums	paskaidrojums
V1	jauns koks, vainags strauji aug uz augšu	augsta vidēja zema		koks ir valsts nozīmes dižkoks (MK noteikumi)
V2	koks gan uz augšu, gan platumā, sasniedzis reproduktīvo vecumu	augsta vidēja zema		koks ir vietējās nozīmes dižkoks
V3	koks sasniedzis savus maksimālos izmērus	augsta vidēja zema		potenciāls valsts nozīmes dižkoks
V4	koks sarūk augumā, noveco	augsta vidēja zema		koks ir ainaviski vērtīgs
V5	beigts			koks ir dendroloģisks retums
				kokam ir ekoloģiska vērtība
			K	kokam ir kultūrvēsturiska vērtība

koka fiziskā stāvokļa novērtējums

koka vispārējais novērtējums

kopšanas darbu prioritāte

vērtējums	paskaidrojums	krāsa plānā	paskaidrojums	vērtējums	paskaidrojums
10	izcils		izcils	A!	jāsakopj nekavējoties (koks akūti bīstams)
9	gandrīz izcils		joti vērtīgs	A	noteikti jāsakopj (1 - 6 mēn. laikā)
8	joti labs		vērtīgs	B	jāsakopj (nav steidzami)
7	labs		mazvērtīgs	C	var sakopt (pēc nepieciešamības)
6	gandrīz labs		nevērtīgs	D	kopšana nav nepieciešama
5	ar problēmu				
4	bojāts				
3	stīpri bojāts				
2	gandrīz beigts				
1	beigts				
0	koka vairs nav				

KOKU NOVĒRTĒJUMA TABULA

Nr.p.k.	NOSAUKUMS		PAMATRĀDĪTĀJI							KOKU KOPŠANA		
	Latīniskais nosaukums	Latviskais nosaukums	Stumbra apkārtmērs, m	Koka augstums, m	Vainaga platums, m	Vēcumposms	Vitalitāte	Vispārējais un fiziskā stāvokļa novērtējums	Apraksts	Prioritāte	Darba stundas	Ieteikumi
1/053381	<i>Tilia x vulgaris</i> 	Holandis liepa	3,77	~ 15	Z-7; D-4; R-5; A-7	V4	vidēja	loti vērtīgs 4	~ 8m augstumā galotņots. Zaģēti lieli skeletzari. Atstāts liels skeletzara posms uz mājās pusi. Ūdenszari uz stumbra un skeletzara. Mehāniski stumbra bojājumi visā tā augstumā. Plaīsa Z virzienā, plaīsa betonēta. D pusē liels mehāniskis bojājums pie sakņu kakla un ~ 4m augstumā virs tā lūzis liels skeletzars, kur izveidojies dobums. Reakcijas koksne ar augstu vitalitāti. Vainaga projekcijā būvgruži un būvmateriāli. Aug ~ 5m attālumā no ēkas. Koordinātas: 56,51861; 24,54171.	A	~ 4,0	Regulāra kopšana veicot samazināšanu (1 reizi 3 gados) Rekomendējams polardēt.
2/053382	<i>Tilia cordata</i> 	parastā liepa	3,18; 3,27	~ 18	~ 20	V3	vidēja	izcilis 5	Sadalās 2 asīs ~ 1 m augstumā no sakņu kakla. Vienai no asīm nolūzusi galotnes daļa. Starp asīm ieaugusi mīza, veidojas dobumi, starp asīm augsne. Nelīeli mehāniski bojājumi uz stumbra, iegrīmes. Ļoti liela vainaga projekcija; vainaga zonā būvmateriāli, būvgruži un piebraucamais ceļš.	A	~ 16,0	Nepieciešama vispārēja vainaga sakopšana, no vainaga tālīzejošo skeletzaru īsināšana. Dinamiskās savilkšanas sistēmas izvietošana.

*Ar zaļu krāsu apzīmētas koku grupa, kurā koki ir vienas sugas un ar līdžīgiem/ vienādiem pamatrādītājiem.
*Apdraudošs koks līdz tā sakopšanas brīdim vai likvidācijai var radīt nopietnus draudus cilvēka dzīvībai, veselībai un īpašumam.

KOKU NOVĒRTĒJUMA TABULA

Nr.p.k.	NOSAUKUMS		PAMATRĀDĪTĀJI							KOKU KOPŠANA		
	Latīniskais nosaukums	Latviskais nosaukums	Stumbra apkārtmērs, m	Koka augstums, m	Vainaga platums, m	Vēcm- posms	Vitalitāte	Vispārējais un fiziskā stāvokļa novērtējums	Apraksts	Prioritāte	Darba stundas	Ieteikumi
3/053383	<i>Acer platanoides</i>	parastā kļava	2,34	~ 17	~ 15	V4	vidēja	vērtīgs 3	Kļava pēc stumbra nolūšanas zaudējusi aizsargājamā koka (dīzkoka) statusu. Kokam ir neproporcionāli liels vainags un augstums attiecībā pret esošajiem bojājumiem pie sakņu kakla un ~ 1,60m augstumā, nolūztot 2.asij. Atrodas līdzās gaisvada elektrolīnijai.	A!	~ 8,0	Bīstams! Nolūzušās daļas savākšana. Vainaga samazināšana vai koka nožāgšana.
4/053384	<i>Populus sp.</i>	papeļu suga	2,70	~ 17	~ 15	V4	vidēja	mazvērtīgs 3	Salicetes Z virzienā. Kokam pie sakņu kakla izteikti mehāniski bojājumi, trupes pazīmes. Atmirusi miza. ~1,80m augstumā kokam horizontālas plaisas, reakcijas koksnes pieaugumi. Kokam ~10m augstumā bijis liels skeletzars, sēņu augļķermeņi, stumbrs pāresnīnāts.	A	~ 6,0	Potenciāli bīstams! Ieteicama koka nožāgšana. Nožāgšana pa daļām.
5/053385	<i>Thuja occidentalis</i> 'Wareana'	rietumu tūja, šķirne	0,45; 0,73; 0,77; 0,95	~ 7	~ 3	V3	vidēja	vērtīgs 5	Koku grupa ar 1 individuālu koku un puduri ar 3asīm. Individuālais koks tuvāk mājai un ar ~60° stumbra slīpumu uz mājas pusi. Stumbmā neliels dobums. Galotnes daļa iztaisnojusies. Puduris ar kopēju vainagu, celma daļu, sakņu sistēmu. Nelieli mehāniski bojājumi stumbmā, dobumi.	D	-	Kopšana nav nepieciešama

* Ar zaļu krāsu apzīmētas koku grupa, kurā koki ir vienas sugas un ar līdzīgiem/ vienādiem pamatrādītājiem.
* Apraudošs koks līdz tā sakopšanas brīdim vai likvidācijai var radīt nopietnus draudus cilvēka dzīvībai, veselībai un īpašumam.

KOKU NOVĒRTĒJUMA TABULA

Nr.p.k.	NOSAUKUMS		PAMATRĀDĪTĀJI							KOKU KOPŠANA		
	Latīniskais nosaukums	Latviskais nosaukums	Stumbra apkārtmērs, m	Koka augstums, m	Vainaga platums, m	Vēcm- posms	Vitalitāte	Vispārējais un fiziskā stāvokļa novērtējums	Apraksts	Prioritāte	Darba stundas	Ieteikumi
6/053386	<i>Quercus robur</i> 	parastais ozols	3,90	~ 17	~ 21	V4	augsta	ļoti vērtīgs 3	Vainags plašs, daļēji vīrs mājās. A virzienā kokam ļoti liels bojājums (no zemes līdz ~4m augstumam) attīstījusies brūnā trupe. Vīrs bojājuma vainagā sausie zari. Reakcijas koksne veidojas slikti vai neveidojas vispār. Pārbaudot kokus pēc skaņas, secināts, ka dzīvā koksne tikai atsevišķos sektoros. Uz stumbra atmirst miza.	A	~ 16,0	Bīstams! Spēcīga vainaga redukcija (galtošana). Saglabāt ekoloģiskajai daudzveidībai.
7/053387	<i>Abies concolor</i>	vienkrāsas baltegle	0,60; 1,08	~ 8	~ 2	V3	vidēja	vērtīgs 6	2 asis ~ 0,70 m no zemes.	D	-	Kopšana nav nepieciešama
8/053388	<i>Abies concolor</i>	vienkrāsas baltegle	0,67; 1,37	~ 8	~ 4	V3	vidēja	vērtīgs 5	2 asis ~ 0,40 m no zemes. Koks aug blakus esošo parasto ozolu grupas vainaga projekcijā. Daļēji nolieties grupas virzienā, vēlāk iztaisnojes.	B	~ 4,0	Tuvākā ozola nozāģšana (darbs veicams pa daļām), saglabājot vienkrāsas baltegli un ļaujot attīstīties.
9/053389	<i>Chamaecyparis pisifera 'Filifera'</i>	zirņu paciprese, šķirne	1,18	~ 6	~ 5	V3	vidēja	ļoti vērtīgs 6	Vainags skrajš. Blakus aug parastais osis ar ošu slimības pazīmēm.	B	~ 3,0	Blakus esošā parastā oša nozāģšana.
10/053390	<i>Thuja occidentalis 'Columna'</i>	rietumu tūja, šķirne	0,29; 0,62	~ 6	~ 1	V3	vidēja	vērtīgs 5	2 asis no zemes. Koks saliecies Z virzienā, daļēji izgāzies, balsta sevi ar lielu balstsakni, kas ir daļēji vīrsēja, ar mehāniskiem bojājumiem. Kompakts vainags.	D	-	Kopšana nav nepieciešama
11/053391	<i>Phellodendron amurense</i>	Amūras koriņkoks	0,41; 0,62; 0,78	~ 5	~ 3	V4	vidēja	ļoti vērtīgs 7	3 asis. Aisevišķi, nelieli sausie zari.	C	~ 2,0	Sauso zaru izzāģšana.
12/053392	<i>Cerasus avium</i>	saldais ķirsis	1,01	~ 8	~ 4	V4	augsta	vērtīgs 5	Nav dzīvu lielu skeletzaru. Lielie skeletzari nokaltuši. Sekundārais vainags.	B	~ 2,5	Sekundārā vainaga strukturēta veidošana, sauso zaru izzāģšana.

* Ar zaļu krāsu apzīmētais koku grupa, kurā koki ir vienas sugas un ar līdžīgiem/ vienādiem pamatrādītājiem.
* Apraudošs koks līdz tā sakopšanas brīdim vai likvidācijai var radīt nopietnus draudus cilvēka dzīvībai, veselībai un īpašumam.

KOKU NOVĒRTĒJUMA TABULA

Nr.p.k.	NOSAUKUMS		PAMATRĀDĪTĀJI							KOKU KOPŠANA		
	Latīniskais nosaukums	Latviskais nosaukums	Stumbra apkārtmērs, m	Koka augstums, m	Vainaga platums, m	Vēcumposms	Vitalitāte	Vispārējais un fiziskā stāvokļa novērtējums	Apraksts	Prioritāte	Darba stundas	Ieteikumi
13/053393	<i>Thuja occidentalis</i>	rietumu tūja	1,07; 1,17	~ 9	~ 4	V3	vidēja	vērtīgs 5	2 koki grupā. Rindā augušas 3 rietumu tūjas (pēc īpašnieces teiktā); 3.rietumu tūja izgāzusies un tā likvidēta. Izveidojušās vairākas galotnes koki. Tuvāk mājai esošajam kokam nolīzuši zari.	B	~ 8,0	Tālizejošo skeletzaru īsināšana, konkurentu īsināšana.
14/053394	<i>Aesculus hippocastanum</i>	parastā zirgkastaņa	1,75	~ 11	~ 5	V3	vidēja	vērtīgs 5	Uz stumbra un lielajiem skeletzariem nelieli ūdenszari. ~ 3m augstumā sadalās 2 asīs. Blakus kokam aug neliela parastās zirgkastaņas sējumis. Kokam kaitēklis <i>Cameraria ohridella</i> (zirgkastaņu mīņējošā kode).	B	~ 3,0	Vainaga samazināšana. No vainaga tālizejošo asu redukcija, konkurējošo galotņu īsināšana. Blakus esošā sējaņa nozāģēšana.

* Ar zaļu krāsu apzīmētais koku grupa, kurā koki ir vienas sugas un ar līdžīgiem/ vienādiem pamatrādītājiem.

* Apraudošs koks līdz tā sakopšanas brīdim vai likvidācijai var radīt nopietnus draudus cilvēka dzīvībai, veselībai un īpašumam.

Dižkoka uzmērīšanas anketa (koks ar Nr. 053381)

APSEKOTĀJS - vārds, uzvārds		Laura Mazule, Kristīne Zikmane
DATUMS, dd.mm.gggg.		07.10.2018.
* SUGA		<i>Tilia x vulgaris</i> - Holandes liepa
<u>KOKA VIETĒJAIS NOSAUKUMS</u>		-
* KOKA ATRAŠANĀS VIETA	KOORDINĀTES (x vai A)	x=56,51861
	un (y vai Z)	y=24,54171
	Vai pievienota karte ar atzīmētu atrašanās vietu	jā/nē
<u>ADRESE (piesaiste)</u>		Stelpes "Grašu" dendroloģiskie stādījumi. Zemes vien. kad. apz. Nr. 40840050057.
* STUMBRA apkārtmēra noteikšana	<u>virs zemes, m</u>	<u>Mēr. augst. apkārtmērs</u>
	1.3 m virs sakņu kakla	3,77
<u>KOKA augstums, m</u>		~15
<u>VAINAGA maksimālais RĀDIUSS, m</u>		Z=7; D=4; R=5; A=7
<u>Vainaga forma</u>		Koks ir iepriekš galotņots. Vainags samazināts, neproporcionāls stumbra diametram.
Ja VAIRĀKI stumbri	<u>Stumbru SKAITS</u>	1
	<u>Sadalīšanās augstums, m</u>	-
<u>Savdabības</u>		-
<u>Stāvoklis, 1_{miris}-2-3-4-5_{ideāls}</u>		2
<u>BOJĀJUMI</u>		Koks ngalotņots, atstājot ~ 8m augstu stumbru un ~1,50m garu skeletzara posmu. Mehāniski stumbra bojājumi visā tā augstumā. Plaisa Z virzienā, plaisa betonēta. D pusē pie sakņu kakla ir liels mehānisks bojājums un ~ 4m augstumā virs tā lūzis liels skeletzars, kur izveidojies dobums.
APDRAUDĒJUMI	<u>pakāpe, 1_A-2-3-4-5_{nav.}</u>	4
	<u>veids</u>	Stresa zariem, augot lielākiem, iespēja izlūzt un radīt apdraudējumu īpašumam un cilvēku veselībai, dzīvībai.
<u>Koka NOVIETOJUMS (atsevišķi, parkā, mežmalā, alejā...)</u>		~ 5m attālumā no dzīvojamās mājas.
<u>AINAVAS apraksts (reljefs, biotopi,...)</u>		Viensētas pagalmā pie dzīvojamās mājas ieejas.
<u>Koka AINAVISKUMS, 1_{min}-2-3-4-5_{max}</u>		4
<u>AIZSARGĀJAMĀS SUGAS</u>		-
<u>ROBEŽZĪMES, skaits</u>		Ozollapas piktogramma piestiprināta pie koka stumbra (1 gab.).
<u>APSAIMNIEKOŠANA -līdzšinējā</u>		Koks nogalotņots.
<u>APSAIMNIEKOŠANA - nepieciešamā</u>		Regulāra koka vainaga samazināšana. Rekomendējams koku turpmāk <i>polardēt</i> . Pirmajos gados nepieciešams izveidot vainaga "skeletu" no esošajiem stresa zariem un pēc tam

Piezīmes:

- koordinātes nosaka pie koka stumbra, dienvidu pusē;
- zemes vienības kadastra apzīmējuma Nr.noteikts pēc www.kadastrs.lv pieejamās informācijas; koka atrašanās vieta noteikta aptuveni un tā ir precizējama;
- pie novērtējumiem „0”, ja nav vērtējuma;
- skaitlisko parametru (izmēri, novērtējums) ailēs rakstīt tikai skaitļus bez mērvienībām!

	reizi 3 gados regulāri apgriezt jaunās atvases vienā un tajā pašā vietā, izveidojot <i>polardgalvas</i> .
<u>Uzrādītājs</u> vai informācijas avoti	Dabas datu pārvaldības sistēma "OZOLS"; veicot koku novērtējumu apsekošanas brīdī.
Foto, skaits; Nr.	Skatīt esošās situācijas fotofiksāciju
<u>Piezīmes</u>	Koks dabā, tabulā un plānā ar Nr. 053381 .

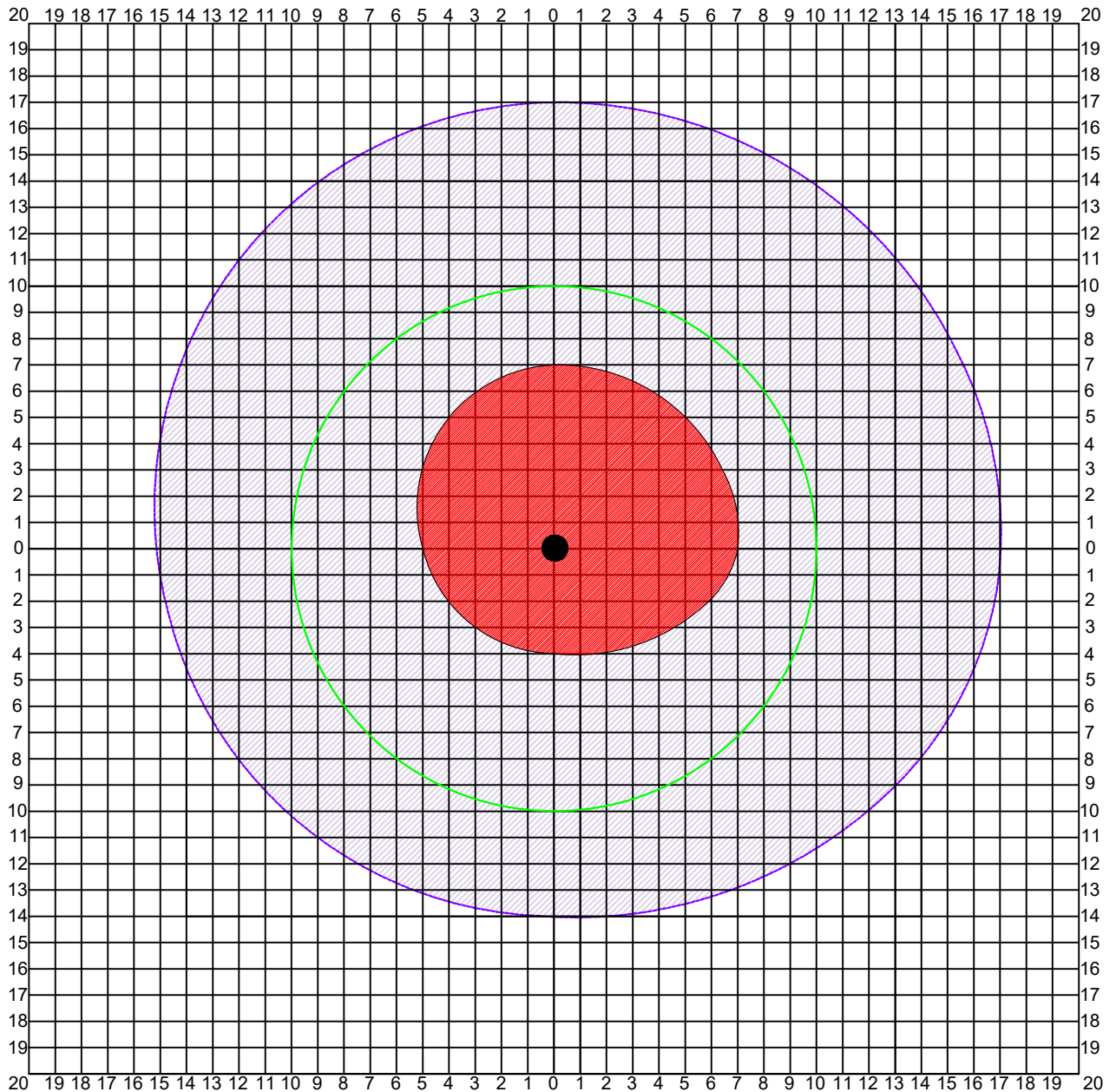
Esošās situācijas fotofiksācija
***Tillia cordata* - parastā liepa, Nr. 053381**

Piezīmes:

1. koordinātes nosaka pie koka stumbra, dienvidu pusē;
2. zemes vienības kadastra apzīmējuma Nr.noteikts pēc www.kadastrs.lv pieejamās informācijas; koka atrašanās vieta noteikta aptuveni un tā ir precizējama;
3. pie novērtējumiem „0”, ja nav vērtējuma;
4. skaitlisko parametru (izmēri, novērtējums) ailēs rakstīt tikai skaitļus bez mērvienībām!

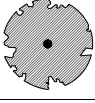

KOKA VAINAGA PROJEKCIJAS SKICE IEVĒROJOT DEBESPUSES (stumbrs centrā)

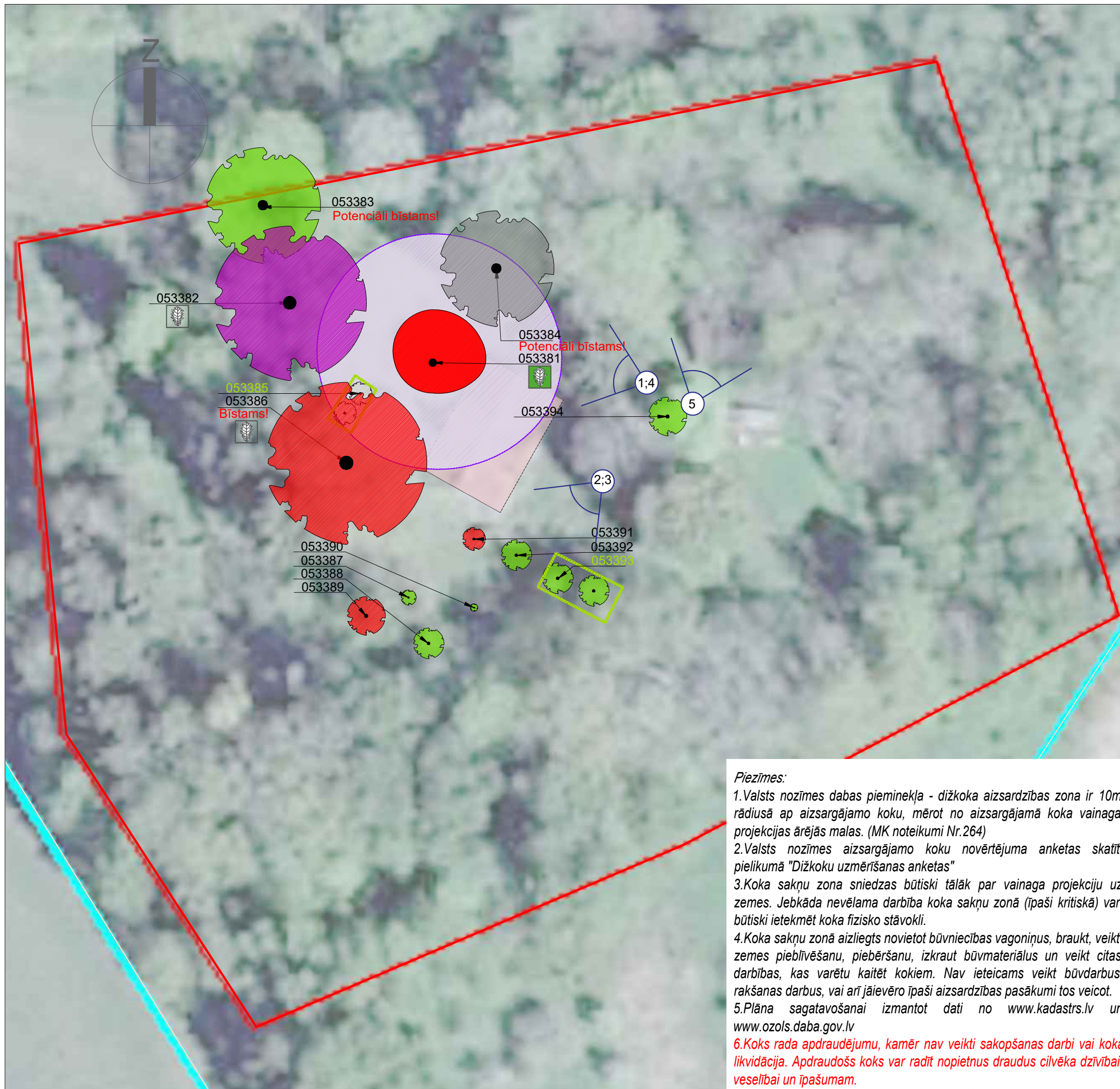
PIEZĪMES

Valsts nozīmes dabas pieminekļa - dižkoka aizsardzības zona ir 10m rādiusā ap aizsargājamo koku, mērot no aizsargājamā koka vainaga projekcijas ārējās malas. (MK noteikumi Nr.264)

KOKA VĒRTĪBAS NOVĒRTĒJUMS

	izcils koks
	ļoti vērtīgs koks
	vērtīgs koks
	mazvērtīgs koks
	nevērtīgs koks

		SIA LABIE KOKI eksperti Reģ. Nr. LV40103442491 Tel: +371 22007719 Adrese: Babītes nov., Babītes pag., Klīves, "Annas koku skola", LV2107
Stelpes "Graši" dendroloģiskie stādījumi, Stelpes, Vecumnieku novads Objekts:		Dabas aizsardzības pārvalde Pasūtītājs:
Novērtēja un rasēja:	Laura Mazule	
KOKA VAINAGA PROJEKCIJAS SKICE (koks Nr.053381)		
Rasējums:		
Datums: 11.10.2018.	Mērogs: 1:250	Lapa: 36

Piezīmes:

- 1.Valsts nozīmes dabas pieminekļa - dižkoka aizsardzības zona ir 10m rādiusā ap aizsargājamo koku, mērot no aizsargājamā koka vainaga projekcijas ārējās malas. (MK noteikumi Nr.264)
- 2.Valsts nozīmes aizsargājamo koku novērtējuma anketas skatīt pielikumā "Dižkoku uzmērīšanas anketas"
- 3.Koka sakņu zona sniedzas būtiski tālāk par vainaga projekciju uz zemes. Jebkāda nevēlama darbība koka sakņu zonā (īpaši kritiskā) var būtiski ietekmēt koka fizisko stāvokli.
- 4.Koka sakņu zonā aizliegts novietot būvniecības vagoniņus, braukt, veikt zemes pieblīvēšanu, piebēršanu, izkraut būvmateriālus un veikt citas darbības, kas varētu kaitēt kokiem. Nav ieteicams veikt būvdarbus, rakšanas darbus, vai arī jāievēro īpaši aizsardzības pasākumi tos veicot.
- 5.Plāna sagatavošanai izmantot dati no www.kadastrs.lv un www.ozols.daba.gov.lv
- 6.Koks rada apdraudējumu, kamēr nav veikti sakopšanas darbi vai koka likvidācija. Apdraudošs koks var radīt nopietnus draudus cilvēka dzīvībai, veselībai un īpašumam.

PIENĒMTIE APZĪMĒJUMI

	eso s koks
	dendroloģisko stādījumu robeža
	zemes vienību kadastrālās robežas
	novērtētā koka Nr. dabā un izpētes tabulā
	koku grupas Nr. dabā un izpētes tabulā/ piezīmes par koku grupu
	koku grupa
	esošas ēkas
	dižkoka aizsardzības zona
	koks ir valsts nozīmes dižkoks
	koks ir potenciāls dižkoks

KOKA VĒRTĪBAS NOVĒRTĒJUMS

	izcils koks
	ļoti vērtīgs koks
	vērtīgs koks
	mazvērtīgs koks
	nevērtīgs koks

LABIE KOKI EKSPERTI

SIA LABIE KOKI eksperti
 Reģ. Nr. LV40103442491
 Tel: +371 22007719
 Adrese: Babītes nov.,
 Babītes pag., Klīves,
 "Annas koku skola",
 LV2107

Stelpes "Graš i" dendroloģiskie stādījumi,
 Stelpes, Vecumnieku novads
 Objekts: Dabas aizsardzības pārvalde
 Pasūtītājs:

Novērtēja un rasēja: Laura Mazule

KOKU NOVĒRTĒJUMA PLĀNS

Rasējums:
 Datums: 11.10.2018. Mērogs: 1:500 Lapa: 37

Dabas aizsardzības pārvaldei
Baznīcas iela 7, Sigulda, LV-2150
daba@daba.gov.lv

26.11.2018.

Atzinums Nr. MM102/16

Aizsargājamo dendroloģisko stādījumu teritorijas "Stelpes "Grašu" dendroloģiskie stādījumi" dabas vērtību inventarizācija

Eksperts	Maija Medne
Eksperta sertifikāta Nr. un derīguma termiņš	Nr. 102 Biotopu grupa: zālāji (derīgs līdz 04.09.2021.) Biotopu grupas: meži un virsāji, purvi; sugu grupa: vaskulārie augi (derīgs līdz 29.08.2019.)
Atzinumā izvērtētās sugu un biotopu grupas	Sugu grupa: vaskulārie augi; Biotopu grupas: zālāji, meži, purvi
Apsekošanas datums	2018. gada 14. oktobris.
Ziņas par apsekojuma laika apstākļiem, ilgumu, platību, metodi	Apsekojuma laikā laikapstākļi piemēroti vizuālo novērojumu veikšanai, daļēji apmācies, gaisa temperatūra ~ +18 °C, vēja ātrums ~ 2-5 m/s. Teritorija apsekota izstaigājot dendroloģisko stādījumu un apkārtējās teritorijas ~ 1.23 ha platībā, veicot novērojumu pierakstus un vizuāli dokumentējot situāciju ar fotoaparātu (fotogrāfijas no apsekotās teritorijas apkopotas šī atzinuma 2. pielikumā). Īpaši aizsargājamo sugu atradnes pierakstītas GPS ierīcē, LKS 1992 Latvia TM sistēmā. Apsekojuma ilgums: 1.5 stundas. Atzinuma sagatavošanā izmantota informācija, kas iegūta apsekojuma laikā, kā arī ziņas no dabas datu pārvaldības sistēmas (DDPS) OZOLS.
Aizsardzības statuss	Dabas piemineklis: aizsargājamo dendroloģisko stādījumu teritorija "Stelpes "Grašu" dendroloģiskie stādījumi"(vietas kods: LV0470120).
Atzinuma sniegšanas mērķis (plānotā saimnieciskā darbība)	Aizsargājamo dendroloģisko stādījumu teritorijas "Stelpes "Grašu" dendroloģiskie stādījumi" dabas vērtību inventarizācija, dendroloģisko stādījumu statusa pamatotības izvērtēšana un robežu precizēšana.

1. VISPĀRĪGS PĒTĀMĀS TERITORIJAS APRAKSTS

Apsekotā teritorija - dabas piemineklis aizsargājami dendroloģiskie stādījumi "Stelpes "Grašu" dendroloģiskie stādījumi" - atrodas Vecumnieku novada Stelpes pagastā, Grašos (X:533372, Y:263914) (LKS 1992 Latvia TM) (skatīt kartoshēmu, 1. pielikums).

Dendroloģiskā stādījuma "Stelpes "Graši" pašreizējā platība ir ~1,23 ha, tas atrodas uz vienas zemes vienības ar kadastra Nr. 40840050057. Teritorija atrodas Viduslatvijas zemienē, Upmales paugurlīdzenumā, kur absolūtais augstums ir ~30 - 32 m.v.j.l. Dabas piemineklim raksturīgs lēzens mikroreljefs bez krasām relatīvā augstuma atšķirībām.

Dendroloģiskā stādījuma teritoriju veido dažāda vecuma kokaugu stādījumi un viensēta ar divām ēkām. Teritorijas centrā atrodas dzīvojamā ēka, kura tiek rekonstruēta, tādēļ "Grašu" pagalmā novietoti dažādi būvmateriāli (1. att.). Otra, saimniecības ēka, pašreiz ir grausts. Teritorijā atrodas dažādi gan sadzīves, gan būvniecības atkritumi. Pieļaujams, ka vieta bijusi pamesta, jo zemsedzē dominē dažādu krūmu - filadelfu *Philadelphus spp.*, grimoņu *Cornus spp.*, sausseržu *Lonicera spp.* atvases, kā arī lakstaugi - podagras gārša *Aegopodium podagraria*, mūra mežsalāts *Mycelis muralis* un kapmirtes *Vinca minor*. Vietām sastopama potenciāli invazīva lakstaugu suga - Kanādas zeltslotiņa *Solidago canadensis*. Teritorijas rietumu daļā atrodas neliela parasto egļu *Picea abies* audze (2. att.), kā arī parasto egļu rinda, kas norobežo teritoriju no atklātām lauksaimniecības zemju platībām. Dienvidrietumu daļā atrodas krūmājs, kur dominē āra bērzs *Betula pendula*, parastā apse *Populus tremula*, parastais ozols *Quercus robur*. Uz dienvidiem no ēkas ir audze ar dažādiem lapu kokiem - parasto ošu *Fraxinus excelsior*, parasto kļavu *Acer palatanoides* sējeņiem, kā arī divi nobriedoši ozoli, kas, acīmredzot, kādreiz bijuši iestādīti ceļam abās pusēs. Šeit atrodas ābeļdārzs un ogulāju krūmi, kas stādīti rindās, kā arī neliels sakņu dārzs. Dienvidaustrumu pusē teritorijā sastopami lazdu puduri un jaunas parastās apses, kā arī viena liela kritala. Koki, kas atrodas teritorijas dienvidos, vietām izzāģēti, jo īpaši, puduri ar ošiem (3.att.). Sazāģētais materiāls sakrauts kaudzēs.

Stelpes "Grašu" ziemeļaustrumos sastopami veci, nobriedoši kokaugi - parastās liepas, parastās kļavas, parastās egles, parastie ozoli un parastie oši (4.att.). Īpaši veci un izmēros iespaidīgi koki atrodas tiešā dzīvojamās mājas tuvumā. Pēc DDPS OZOLS datiem, Stelpes Grašu pagalmā sastopami divi dižkoki - parastā liepa un parastā kļava. Apsekojuma brīdī konstatēts, ka parastā kļava (dabā numurēta ar plastikāta Nr. 53383), kas atrodas teritorijas ziemeļos, zaudējusi vienu no asīm, kas nolūzusi. Atlūzusi daļa sazāģēta un sakrauta kaudzē (5.att.). Liepa, kas atrodas tieši pie dzīvojamās mājas, ziemeļrietumu pusē, zaudējusi galotni, tādēļ tās vainagu veido sekundārie zari. Citi koki teritorijā ir ar dabiskiem vainagiem.

Pēc SIA "LABIE KOKI eksperti" 2018. gada oktobrī veiktā koku novērtējuma datiem, dendroloģiskā stādījuma teritorijā sastopami kopumā 10 svešzemju koku taksoni; no tiem īpaši izceļami Amūras korķkoks *Phellodendron amurense*, rietumu tūjas šķirnes *Thuja occidentalis* 'Wareana' un *Thuja occidentalis* 'Columna', kā arī zirņu pacipreses šķirne *Chamaecyparis pisifera* 'Filifera'.

2. ĪSS PIEGULOŠĀS TERITORIJAS APRAKSTS

No ziemeļrietumiem, dienvidrietumiem un ziemeļaustrumiem dendroloģisko stādījumu teritoriju ieskauj intensīvi izmantotas lauksaimniecības zemes. No dienvidiem teritorijai pieslēdzas plašs ābeļu un ogulāju dārzs, savukārt, no dienvidaustrumiem - ruderāla zona ar pamestu lauksaimniecības zemi. Ziemeļu daļā dendroloģiskajam stādījumam blakus atrodas kaimiņu viensēta.

Tuvākās īpaši aizsargājamās dabas teritorijas: ~1,3 km attālumā - Stelpes "Timuki" dendroloģiskie stādījumi, ~3 km attālumā - dendroloģiskie stādījumi Stelpes "Iztekas", savukārt tuvākā NATURA 2000 vieta ir dabas liegums "Zaļezera purvs", kas atrodas ~5 km attālumā.

3. DABAS VĒRTĪBAS APSEKOTAJĀ TERITORIJĀ

Stelpes "Graši" dendroloģiskajos stādījumos sastopama viena īpaši aizsargājama suga (pēc Ministru kabineta noteikumiem Nr.396 "Noteikumi par īpaši aizsargājamo sugu (*Licocola marmorata*). Vaboļu kāpuru radītie ekskrementi tika atrasti divos kokos (6.att.), taču tālākai vaboļu attīstībai piemēroti ir vēl vismaz 10 koki teritorijā.

Nozīmīga dabas vērtība parkā kopumā ir bioloģiski veci, lielu dimensiju un dobumaini koki, kuri kalpo par mājvietu neskaitāmām dažādu dzīvo organismu grupām - sēnēm, sūnām, ķērpjiem, putniem, kukaiņiem u.c. Dažāda izmēra dobumus ligzdošanai izmanto dobumperētāji putni, piemēram, dzeņi un zīlītes. Vasarās dobumus dienošanai labprāt izmanto sikspārņi.

Pēc SIA "LABIE KOKI eksperti" 2018.gada oktobrī veiktās koku inventarizācijas datiem, parkā konstatēts viens īpaši aizsargājams dabas objekts - dižkoks (definēts pēc Ministru kabineta noteikumu Nr.264 "Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumi" 2. pielikumā uzrādītajiem stumbru apkārtmēriem 1.3 m augstumā no sakņu kakla). Šie un citi dendroloģiski nozīmīgi koki inventarizācijas nolūkos dabā numurēti ar plastikāta numuriem. Stelpes Grašos konstatētais dižkoks: Nr. 53381 - Holandes liepa *Tilia x vulgaris* (stumbra apkārtmērs 3.77m).

4. PĒTĀMĀS TERITORIJAS LĪDZŠINĒJĀS APSAIMNIEKOŠANAS IZVĒRTĒJUMS, TĀS IETEKME UZ DENDROLOĢISKAJĀM UN DABAS VĒRTĪBĀM

Stelpes "Grašu" Dendroloģisko stādījumos viens no pēdējā laikā aktuālajiem apsaimniekošanas pasākumiem ir koku ciršana. Tiek izzāģēti ošu un kļavu sējeņi teritorijas dienvidu daļā, kā arī sazāģēts atlūzušais bijušā dižkoka - parastās kļavas (Nr. 53383) stumbrs. Spriežot pēc veģetācijas, daudzo krūmu atvašu klātbūtne liecina, ka mājvieta, līdz ar to, ap māju esošie apstādījumi, kādu laika posmu bijuši pamesti. Šobrīd notiek apkārtnes sakopšanas darbi un būvniecība, taču joprojām teritorijā novērojami atkritumi un grausti.

5. PĒTĀMĀS TERITORIJAS AIZSARGĀJAMO DABAS VĒRTĪBU LABVĒLĪGA AIZSARDZĪBAS STATUSA NODROŠINĀŠANAS PRASĪBAS UN DARBĪBAS

Aizliegtās un atļautās darbības dendroloģiskā stādījuma "Stelpes "Graši"" teritorijā definē MK noteikumu Nr. 264 "Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumi" 8.3. nodaļa, kur aprakstītas atļautās un aizliegtās darbības dendroloģiskajos stādījumos, kā arī 8.2. nodaļa, kur aprakstītas atļautās un aizliegtās darbības īpaši aizsargājama koka jeb dižkoka teritorijā.

Tā kā nozīmīgākā dabas vērtība dendroloģiskajā parkā ir marmora rožvabole, tad vēlams dendroloģiskā stādījuma parka rekonstrukcijas plānā paredzēt pasākumus, lai šai sugai nodrošinātu labvēlīgu aizsardzības statusu, ievērojot šādus nosacījumus:

- ja par bīstamu tiek atzīts vai arī kļūst koks, kuru apdzīvo marmora rožvabole, un tiek lemts par koka nociršanu, prauli kopā ar vabolēm, to kāpuriem un kūniņām savācami vienkopus un pārceļami uz citu piemērotu dobumu. Šādas darbības veicamas sertificēta sugu un biotopu jomas kukaiņu eksperta vadībā, un vēlams, lai ekspertam ir pieredze saproksilofāgo vaboļu ligzdas pārvietošanā;
- marmora rožvabolei piemērotos kokus (lielu dimensiju lapu koki ar plašiem dobumiem) nepieciešams atgaismot, ja ap tiem aug krūmi;

- iespēju robežās jācenšas veikt veco koku sakopšanu, lai paildzinātu to dzīvi, šādi nodrošinot piemērotu mājvietu marmora rožvabolei;
- plānojot dendroloģisko stādījumu tālāku attīstību, nepieciešams saglabāt teritorijā arī tā sauktos "nākotnes kokus", kam pēc gadu desmitiem ir potenciāls kļūt par piemērotu mājvietu marmora rožvabolei;
- tā kā marmora rožvaboles pēc izlidošanas no dobuma barojas ar ziedu nektāru, vēlams teritorijā saglabāt vai papildus ieviest dažādus ziedošus krūmus, īpaši, no rožu dzimtas (rozēs, klinšrozītes utt.).

Lai veicinātu dendroloģiskā stādījuma vispārējo dabas daudzveidības palielināšanos un teritorijas kopējā vides stāvokļa uzlabošanos, vēlams ievērot šādas rekomendācijas:

- Jāpievērš uzmanība potenciāli invazīvo augu - Kanādas zeltslotiņas - izplatībai. Šos augus vēlams iznīcināt, izrokot ar saknēm un neļaujot tiem nogatavināt sēklas.
- Ja tiek veikta dendroloģiskā stādījuma koku sakopšana pēc SIA Labie Koki eksperti koku novērtējumā sniegtajām rekomendācijām, sakopjot saglabājamus kokus, lielos sausos zarus nenožāgē pie stumbra, bet atstāj sausu stumbeņi drošā garumā. Šādi tiks palielināts atmirušās koksnes daudzums teritorijā, kas īpaši nozīmīgs dzeņiem.
- Ja kādā no dendroloģiskā stādījuma daļām ir plānots veikt labiekārtojumu, veicot būvniecību tiešā saglabājamo koku tuvumā, nepieciešams ievērot koku sakņu aizsardzības kritisko, minimālo un optimālo zonu un veikt pasākumus sakņu aizsardzībai. Vēlams, lai būvniecības darbos piedalās kvalificēts arborists ar praktisku pieredzi koku aizsardzībā būvlaukumā.
- Lai veicinātu vispārēju Stelpes "Grašu" vides stāvokļa uzlabošanos un nepieļautu tālāku apkārtnes piesārņošanu, nepieciešams savākt teritoriā esošos atkritumus.

6. ĪPAŠI AIZSARGĀJAMĀ DENDROLOĢISKĀ STĀDĪJUMA STATUSA PAMATOTĪBAS IZVĒRTĒJUMS UN ROBEŽU KOREKCIJA

Dendroloģiskajā stādījumā "Stelpes "Graši"" konstatētās divas atradnes īpaši aizsargājamai vaboļu sugai marmora rožvabole, kā arī vairāk kā 10 piemēroti koki šīs vaboles populācijas turpmākajai attīstībai, ir nozīmīgākās dabas vērtības. Atradne vērtējama kā neliela un lai nodrošinātu tās ilglaicību, būs nepieciešama gan veco koku sakopšana, gan pārdomāta teritorijas attīstība, saglabājot arī jaunākus lapu kokus. Lai arī šai atradnei teorētiski iespējams nodrošināt ilgmūžību, tai nav savienojuma citām populācijām, tādēļ ģenētiskā apmaiņa ir apdraudēta. Pēc DDPS OZOLS datiem, tuvākās marmora rožvaboles atradnes ir ~30 km attālumā Mežotnes apkaimē, kā arī ~38 km attālumā Jaunjelgavas apkaimē. Līdz ar to secinu, ka vienas īpaši aizsargājamas sugas atradne nav būtisks pamatojums, lai Stelpes "Grašiem" saglabātu valsts nozīmes īpaši aizsargājama dabas pieminekļa statusu, to rekomendējoši pārveidot par vietējas nozīmes dabas pieminekli. Lai pieņemtu galējo lēmumu par dendroloģisko stādījumu statusa izmaiņām, nepieciešams dendroloģisko vērtību nozīmīguma izvērtējums.

7. KOPSAVILKUMS, SECINĀJUMI UN IETEIKUMI

1. Aizsargājamie dendroloģiskie stādījumi "Stelpes "Graši"" atrodas Vecumnieku novada Stelpes pagastā, Grašos. Dendroloģiskā stādījuma pašreizējā platība ir ~1,23 ha.
2. Nozīmīgākās apsekotajā teritorijā konstatētās dabas vērtības ir īpaši aizsargājamās vaboļu sugas - marmora rožvaboles atradnes, kā arī veci dobumaini koki.

3. Lai nodrošinātu labvēlīgu aizsardzības statusu marmora rožvabolei, vēlams ievērot rekomendācijas, kas dotas šī atzinuma 5. nodaļā.
4. Stelpes "Grašos" esošā marmora rožvaboļu populācija nav ģeogrāfiski savienota ar citām populācijām, tādēļ tās ilgmūžība ir apdraudēta.
5. Stelpes "Grašu" centrā atrodas viensēta, ko apņēm dažādi apstādījumi - gan veci, dobumaini koki, gan vidēja vecuma koki, gan krūmi.
6. Līdz šim dendroloģiskā stādījuma teritorijā ir veikta koku ciršana - izzāgēti kļavu un ošu sējeņi, sazāģēta atlūzusī ass no kādreizējā dižkoka - parastās kļavas Nr. 53383, kā arī zāles pļaušana.
7. Ja parkā plānoti būvniecības darbi, nepieciešams ievērot koku sakņu zonas aizsardzību.
8. Dendroloģiskajos stādījumos sastopamām dabas vērtībām ir lokālas nozīme, tās nav pietiekams pamatojums saglabāt valsts nozīmes īpaši aizsargājamas dabas teritorijas statusu, tādēļ nepieciešams dendroloģisko vērtību unikalitātes novērtējums.

8. IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN INTERNETA RESURSI

1. Dabas datu pārvaldības sistēma OZOLS: <https://ozols.gov.lv>
2. Ministru kabineta noteikumi Nr.264 "Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumi"
3. Ministru kabineta noteikumi Nr.396 "Noteikumi par īpaši aizsargājamo sugu un ierobežoti izmantojamo īpaši aizsargājamo sugu sarakstu".
4. Johnson O., More C., Collins tree guide, London, 2006
5. Sugu enciklopēdija Latvijas Daba <https://www.latvijasdaba.lv/>
6. Topogrāfiskā karte. <https://kartes.lgia.gov.lv/karte/>

Pielikumi:

1. Apsektās teritorijas kartoshēma un dabas vērtības 1:2000 - 1 lpp.;
2. Fotografijas no apsektās teritorijas - 1 lpp.

Atzinums sagatavots uz 7 lapām, no tām - 2 pielikumi uz 2 lapām.

Atzinumu sagatavoja:

Sugu un biotopu jomas eksperte (sertifikāta Nr. 102) **Maija Medne**

(Tālrunis +371 26741537; e-pasts: maijamedne@gmail.com)

Atzinuma MM102/16 Pielikums Nr. 1

APSEKOTĀS TERITORIJAS KARTOSHĒMA 1:2000

Kartoshēmu sagatavoja: Maija Medne _____

Atzinuma MM102/16 Pielikums Nr. 2

FOTOGRĀFIJAS NO APSEKOTĀS TERITORIJAS

1. attēls. Būvmateriāli Stelpes "Grašu" pagalmā.

2. attēls. Egļu audze teritorijas rietumos.

3. attēls. Koku zāģēšana teritorijas dienvidos.

4. attēls. Veci, dobumaini koki.

5. attēls. Bijušā dižkoka - parastās kļavas - atlūzušais stumbrs, kas sazāģēts blūkos.

6. attēls. Marmora rožvaboles ekskrementi pie vecas liepas sakņu kakla.